

GÜVENLİKLEŞTİRME YAKLAŞIMI VE TÜRKİYE’NİN ULUSAL GÜVENLİK ANLAYIŞINDAKİ DÖNÜŞÜM

Altan Aktaş*

Özet

Güvenlikleştirme yaklaşımı, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlikle ilgili akademik literatüre hâkim olan eleştirel çalışmalar içinde önemli bir yere sahiptir. Bu yaklaşım, öne sürdüğü argümanlar vasıtasıyla, güvenliğin her durumda olumlu bir anlama sahip olmayabileceğini ve özünde siyasi olan bazı sorunların güvenlikleştirilmeleri nedeniyle çözümlerinin zorlaşabileceğini göstermektedir. Her ne kadar kapsamlı eleştirilere konu olmuşsa da, Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen bu yaklaşımın özellikle dış politikaya ilişkin sorunların çözülmesine yönelik açıklayıcı bir yönü vardır. Bu nedenle, Türkiye gibi dış politikası uzun vadeli bir güvenlikleştirmeye maruz kalmış ve mevcut dönemde bir güveniksizleştirme sürecinin içinde olan bir ülkenin ulusal güvenlik anlayışının geçirdiği dönüşümü bu yaklaşım doğrultusunda incelemek gerekir. Böylece Türk dış politikasında son yıllarda yaşanan bazı gelişmeleri ve bu politikanın sorun çözme potansiyelini, farklı bir perspektiften değerlendirmek mümkün olacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Kopenhag Okulu, güvenlikleştirme, güveniksizleştirme, güvenlik, dış politika.*

* Araştırma Görevlisi. Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü.
altanaktas@gmail.com

Giriş

Son birkaç yıldır Türkiye, gerek iç gerek dış politika konularında, önceki dönemlerden birçok açıdan farklılıklar arz eden politika değişiklikleri ya da moda tabiriyle “açılım”lar sürecinden geçmektedir. Bu politika değişikliklerine olanak sağlayan en önemli gelişme, önceden tehdit niteliği atfedilerek güvenlik gündemine dâhil edilen ve dolayısıyla siyaset prosedüründen uzaklaştırılan bazı meselelerin bu olağanüstü sıfatlarından görece arındırılarak tekrar olağan siyasi karar verme süreçlerinin tartışma ortamına aktarılabilmesidir. Böylece önceleri sorgulan(a)madan kabul edilen bazı güvenlik meselelerinin gerçekten bir tehdit unsuru taşıyıp taşımadıkları konusu, siyasi tartışmaların gündemine sokulabilmiş ve güvenlik politikalarının belirlenmesi süreci, bu alandaki tartışmalarda sivil iktidarın ve muhalefetin görünürlüğüünün artmasıyla birlikte eskiye nazaran daha demokratik bir niteliğe bürünmüştür. Sürecin bu yönde bir değişiklik göstermesi, eskiden güvenlik meselesi olarak addedilen sorunların siyasi araçlar kullanılsa bile otomatik olarak çözümlenmesini beraberinde getirmemekle birlikte, en azından çözüm için siyasi iradeye bağlı olarak adımlar atılabileceği gerçeğini göstermiştir.

Esasen bu dönüşüm, Türkiye'nin güvenlik politikasında ve güvenlikle göbek bağı olduğu düşünülen dış politikasında, görece de iç politika alanında kadim karar vericisi olan askeri-bürokratik elitin son yıllarda bu alanlardaki eski nüfuzunu kaybetmeye başlamasıyla birlikte olanaklı hâle gelmiştir. Bu gelişmeye zemin hazırlayan ortam da büyük ölçüde Avrupa Birliği'ne üyelik sürecine bağlı olarak gerçekleştirilen demokratikleşme hamleleri sonucu ortaya çıkmıştır. Eğilimin güvenlik devletinden demokratik devlete doğru kayması, söz konusu elit grubun özellikle dış politika ve güvenlik alanlarındaki etkisinin daha da azalması sonucunu doğurmuştur. Askeri-bürokratik elitten boşalmakta olan bu alanların sivil siyaset tarafından doldurulmaya başlaması konusundaki ilk somut örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin 2003'te Irak'a yönelik başlatacağı askeri harekâta Türkiye'nin askeri destek verip vermemesi konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde gerçekleştirilen oylama olduğu iddia edilebilir. Sonraki yıllarda, Türk dış politikasının kemikleşmiş sorunlarından olan Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik atılan ciddi adımlar ve Ermenistan'la ilişkilerin iyileştirilmesini hedefleyen açılım girişimi gibi örnekleri de barındıran bu süreç, günümüzde, büyük ölçüde askeri-bürokratik elitin etkisiyle şekillenmiş olan “resmi tarih”in sorgulanmasına yönelik girişimlerle devam etmektedir.

Elbette, söz konusu süreci, sadece Türkiye'deki yönetici elitlerin değişimiyle sonuçlanan iç politika gelişmeleriyle açıklamak mümkün değildir. Bu gelişmeleri, bir anlamda kaçınılmaz hâle getirerek söz konusu değişimdeki ana rolü oynayan unsur, küresel çapta yaşanan dönüşümlerdir. Daha 1980'lerde ilk emareleri görülen ve Soğuk Savaş'ın bitişiyle de küresel siyasete egemen olmaya başlayan yeni güvenlik ve dış politika anlayışları, Türkiye üzerindeki dönüştürücü etkilerini de yaklaşık on yıllık bir gecikmeyle ancak 2000'li yılların başlarında göstermiştir. Soğuk Savaş dönemindeki güvenlik anlayışından büyük ölçüde farklılık gösteren ve yeni tehdit tanımlamaları yaparak güvenliği niceliksel ve niteliksel olarak dönüşüme uğratan bu yeni anlayış, akademik camiada eleştirel güvenlik çalışmaları tarafından kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir.

Eleştirel güvenlik çalışmaları içinde yer alan ve uluslararası güvenlik konusuna konstruktivizm temelinde yaklaşan “güvenlik(siz)leştirme yaklaşımı”, güvenlik meselelerini esasında siyasi meseleler olarak görmesi ve güvenliği tanımlama sürecinin iktidar ilişkileri bağlamında şekillendiği tezini öne sürmesi bakımından oldukça farklı bir konumda bulunmaktadır. Bu anlamda, yukarıda bahsedildiği hâliyle, Türkiye'nin deneyimlemekte olduğu ulusal güvenlik anlayışındaki değişim sürecini analiz etme girişimlerinde faydalanılabilecek bir yaklaşım olduğu iddia edilebilir.

Bu çalışmada, Türkiye'nin geleneksel ulusal güvenlik anlayışının son yıllarda geçirmekte olduğu dönüşüm, Kopenhag Okulu'nun güvenlik literatürüne kazandırdığı güvenlik(siz)leştirme yaklaşımı çerçevesinde analiz edilerek, bu dönüşümün Türk dış politikası üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Bazı güvenlik meselelerinin, bu kimliklerinden arındırılarak normal siyasetin sınırları içine dâhil edilmesinin özellikle bu meselelerle bağlantılı olan dış politika sorunlarının çözülmesine ön ayak olacağı temel varsayımından hareket eden bu çalışmanın, Türkiye'nin güvenlik ve dış politikaları arasındaki ilişkiye farklı bir açıdan bakmak ve mevcut dış politika hamlelerinin alt yapısını, Türkiye'de üzerinde yeterince durulmamış bir perspektiften yeniden yorumlamak bakımından önemli olduğu iddia edilebilir.

Bu bağlamda, çalışmada iki ana bölüme yer verilmiştir. İlk bölümde, Türkçe akademik literatürde son derece sınırlı bir şekilde faydalanılan güvenlik(siz)leştirme yaklaşımı, bu yaklaşımın genel olarak güvenlik çalışmaları arasındaki konumu, temel argümanları ve yaklaşıma yöneltelen eleştiriler ele alınarak kuramsal bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Bu bölümün sonunda, özellikle kendisine yöneltelen eleştirilerle birlikte incelendiğinde çok daha açıklayıcı hâle gelen bu yaklaşımın ne gibi kısıtları

olduğu ve hangi açılardan işlevsel olabileceğine ilişkin bir değerlendirmeye de yer verilmiştir.

Türkiye’deki mevcut güvenlik anlayışının kökenlerini ve tarihsel olarak geçirdiği değişimi konu edinen ikinci bölümde ise, cumhuriyetin ilk yıllarından 2000’lere kadar olan dönemdeki güvenlik anlayışı ile 2000’li yıllardaki güvenlik anlayışı arasındaki farklar ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve bu değişime yol açan içsel ve dışsal dinamiklere değinilmiştir. Her iki dönemdeki güvenlik anlayışı, güvenlik(siz)leştirme yaklaşımının argümanları doğrultusunda incelenmiş, Türk dış politikasına ilişkin örnekler aracılığıyla ve yer yer karşılaştırmalar yapılarak güvenikleştirme ve güvensizleştirme süreçleri açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece Türkiye’de güvenlik ile dış politika arasındaki ilişkinin geçirdiği dönüşümün de ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Sonuç bölümünde ise, çalışmada elde edilen bulgulara yönelik genel değerlendirmelere yer verilmiş ve geleceğe dair bazı öngörülerde bulunulmuştur.

Güvenliği Tanımlamak: Bir Siyasi Tercih Olarak Güvenlik Söylemi

Güvenlik Çalışmalarında Güvenlik(siz)leştirme Yaklaşımının Yeri

Soğuk Savaş’ın etkisini yitirmeye başladığı yıllar, bilimsel çalışmalarda “güvenlik” kavramını yeniden değerlendirmeyi amaçlayan kuramsal yaklaşımların sayısında artış yaşanmasına uygun bir ortam hazırladı. Süper güçler arasında küresel bir savaş olasılığının giderek azalması ve SSCB’nin yıkılmasıyla birlikte de ortadan kalkması sonucu, pek çok ülkenin dış ilişkilerini ve ulusal güvenliğini ilgilendiren konularda önemli değişiklikler ortaya çıktı (Özcan, 2000a: 13). 1980’lerde başlayan ve 1990’ların başlarında hızlanan bu değişim sürecinde, ülkeler artık “etnik sorunlar, ekonomik güvenlik, toplu göç ve kaçakçılığın önlenmesi, çevrenin korunması gibi ‘yumuşak güvenlik’ sorunlarını”, geleneksel güvenlik gündemlerinin önüne geçirmeye başladılar (Özcan, 2000b: 65). Söz konusu değişimi yakından takip eden dönemin güvenlik çalışmaları “bu alanda yürütülecek araştırmaların güvenlik kavramının, daha geniş kapsamlı bir tehdit yelpazesini göz önünde bulundurarak ve yeni konuları da kapsayacak biçimde genişletilmesi gerektiğini” ileri sürdüler¹ (Özcan, 2000a: 13-14). Güvenlik gündeminin genişletilmesini savunan bu yaklaşımlar, devletin yerine insanların güvenliğine odaklanmayı hedefleyerek bireyin güvenliğini tehdit edebilecek değişik alanları (ekonomik refah, çevresel kaygılar,

kültürel kimlik, siyasi haklar vb.) askeri meselelerden daha fazla vurguladılar² (Waever, 1995: 39).

Başlıca temsilcilerinin Barry Buzan ve Ole Waever olduğu Kopenhag Okulu'nun güvenlik konusuna yaklaşımı ise, bu “geleneksel güvenlik” ve “genişletici güvenlik” yaklaşımlarından daha farklı bir bakış açısıyla ortaya çıktı. Konstrüktivizmin olgular/yapılar konusundaki verili nesnelliği sorgulayan süreç ve aktör odaklı yaklaşımını, dil kuramının [“söz-eylem” (speech act) kuramının] da yardımını alarak güvenlik alanına uygulayan Kopenhag Okulu, özellikle 1990'ların ortalarından itibaren güvenlik çalışmalarında önemli bir dönüşümün yaşanmasına öncülük etti. Bu okulun geliştirdiği “güvenikleştirme kuramı”, temsilcilerinin kendi ifadeleriyle güvenlik çalışmalarında geleneksel ve genişletici yaklaşımlardan farklı, üçüncü bir yaklaşım olarak yer almaya başladı.³

Bu yaklaşımın öncülerinden olan Buzan (1997: 5), gelenekçileri “oldukça geniş tutulan bir askeri odağı sürdürmek isteyenler”, genişleticileri, “güvenlik gündemindeki meselelerin çeşitliliğini artırmak isteyenler”, Kopenhag Okulu'nun da içinde yer aldığı eleştirelleri ise, “güvenliğin kavramsallaştırıldığı çerçevenin bütününe yönelik daha sorgulayıcı bir davranışı geliştirmek isteyenler” şeklinde tanımlayarak güvenikleştirme yaklaşımını öncesinden ayıran temel bakış farklılığını ortaya koymaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi, güvenikleştirme yaklaşımının temel eleştirisi, kavramsal açıdan objektif bir veri olarak kabul edilen ve olumlu bir imaja sahip olan geleneksel güvenlik algısına/anlayışına ilişkindir. Bu nedenle bu yeni yaklaşımın temsilcileri, genellikle söylemsel metodolojiler uygulayarak güvenlik dünyasında ön kabul olarak görülen gerçeklere karşı daha eleştirel bir tutum takınmışlardır (Stritzel, 2007: 357).

Kopenhag Okulu'nun diğer önemli ismi olan Waever'a (1995: 41-42) göre, güvenlik, tarihsel bağlamda, “devletlerin birbirini tehdit ettikleri, bir diğerinin egemenliğine meydan okudukları, bir diğeri üzerinde iradelerini gerçekleştirmeye yöneldikleri ve bağımsızlıklarını korumaya çalıştıkları bir alanı” ifade etmektedir. Zamanla, güvenlik kavramı hakkında önceki dönemlerin güçlü askeri tanımlaması azalmış olsa da egemenliğe yönelik meydan okumalar ve savunma imajları, bu kavramın merkezinde yer almaya devam etmiştir. Diğer bir deyişle, güvenlik kavramının kendisiyle birlikte bir tarih ve birtakım çağrışımlar taşımaya devam etmesi nedeniyle bu kavramın kalbinde hâlâ “savunma” ve “devlet” bulunmaktadır. Bu bağlamda Waever, bir konuya güvenlik terimleri ile hitap etmenin hâlâ tehdit-savunma imajlarını çağrıştırmakta olduğunu ve böylece devlete

önemli bir rol atfettiğini iddia etmektedir. Bu nedenle, güvenlik kavramı hakkındaki askeri tanımlamaların azalmasını, her zaman bir ilerleme olarak düşünmemek gerekmektedir (s. 39).

Geleneksel güvenlik yaklaşımlarını eleştiren genişletici yaklaşımlar, güvenlik gündeminin kapsamını genişletme çabalarıyla, devlete atfedilen bu önemli rolün de kapsamını genişletmişlerdir.⁴ Waever'a (1995: 39-40) göre, bu tür yaklaşımların en büyük sorunu güvenlik gündeminin nereye kadar genişletilmesi gerektiği konusunda kendilerine bir sınır çizememeleridir. Çünkü bu sınır belirlenmediği takdirde, siyasi anlamda "iyi" ve "arzu edilir" olan her şey, güvenlik ile eş anlamlı hâle gelmektedir. Kopenhag Okulu'nun diğer temsilcilerine göre de, genişletici yaklaşımların bu tutumu, güvenlik konusundaki "entelektüel tutarlılığı" tehdit etmektedir. Çünkü genişletici yaklaşım, güvenlik gündeminin içine çok fazla şey koyarak kavramın özündeki anlamı geçersiz hâle getirmiş, içinin boşalmasına neden olmuştur (Buzan, 1997: 9; Buzan, vd., 1997: 2-4).

Bu nedenle Waever (1995: 39), şu soruyu sormaktadır: "Güvenliğin anlamını açıkça verili kabul etmek ve sonrasında kapsamını genişletmeye uğraşmak yerine neden kavramın kendisi üzerinde durmuyoruz?" Waever'a göre, böylelikle güvenlik kavramı, dışarıdan eleştirilmek yerine ciddiye alınacak ve analizcilere geleneği değiştirme yolu açılacaktır. Geleneği değiştirme yönündeki arzunun temel nedeni ise, aşağıda görüleceği gibi, Kopenhag Okulu'nun güvenlik kavramına olumsuz bir anlam yüklenmesi gerektiği yönündeki iddialarıdır.

Güvenlik(siz)leştirme Yaklaşımı'nın Temel İddiaları

"Uluslararası ilişkilerde bir meseleyi, bir güvenlik sorunu hâline getiren şeyin aslında ne olduğu" sorusu⁵, güvenikleştirme yaklaşımının temel çıkış noktasıdır. Bu yaklaşıma göre, güvenlik sorunları, bir devletin egemenliğini ya da bağımsızlığını hızlı ve çarpıcı bir biçimde tehdit eden sorunlar oldukları için, normal siyasi düzenin işleyişini sekteye uğratmakta ve bu tehditlere karşı maksimum çabanın sergilenmesini gerektirmektedir. Böylece, bir gelişmenin güvenlik sorunu olarak nitelendirilmesi, devletin özel bir hak iddia edebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu hak da, nihai olarak, devlet ve elitleri tarafından tanımlanacaktır. Bu nedenle, gücü ellerinde bulunduran elitler, bir konu üzerinde hâkimiyet/kontrol kurmak için "güvenikleştirme" (*securitization*) aracını kullanmayı her zaman deneyebilirler.

Burada güvenlik, nesnel ve maddesel bir durum olmaktan ziyade bir “söz-eylem”dir.⁶ Bu kullanımıyla güvenlik, daha gerçek bir nesneye işaret eden soyut bir kavram olmak yerine, telaffuzunun kendisinin bir eylem olduğu bir aşamaya gelir. Bir şeyi söyleyerek, o iş yapılmış olur (örneğin bahse girmek, söz vermek, bir gemiye isim vermek gibi). Yani, bir mesele, yönetici elitler onu bir güvenlik sorunu olarak ilan ettikleri zaman bir güvenlik sorunu olmaktadır ve düzeni yönetenler bu güvenikleştirme aracını kendi çıkarları için kullanabilmektedirler (Waever, 1995: 44-45). Bu bakış açısına göre, güvenlik, sosyal olarak inşa edilen bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 497). Kısacası güvenikleştirme yaklaşımı, devletleri, grupları ya da bireyleri, güvenlik ikilemi tarafından yaratılan tehditler dış dünyasıyla nesnel anlamda bağlantılı veriler olarak ele almaktan ziyade, bireylerin, toplulukların ve tehditlerin “sosyal gerçekler” olarak inşa edildikleri süreçlere ve bu gibi yapıların güvenlik kaygıları üzerindeki etkilerine vurgu yapmaktadır (Krause ve Williams, 1996: 242).

Bu tespiti temel alan güvenikleştirme yaklaşımı, analizinin kapsamını şu sorulara cevap arayarak genişletmeye çalışmıştır: “Elitler, meseleleri ve gelişmeleri ne zaman, neden ve nasıl ‘güvenlik’ sorunu olarak etiketlerler; bu çabalarında ne zaman, neden ve nasıl başarılı ve başarısız olurlar; diğer gruplar güvenikleştirmeyi gündeme getirmek için ne gibi girişimlerde bulunurlar; meseleleri güvenlik gündeminin dışında tutmak için hatta güvenikleştirilmiş meseleleri güvenliksizleştirmek için ne tür çabalarda bulunabiliriz?” (Waever, 1995: 46). Görüldüğü gibi Kopenhag Okulu’nun temel çabası, tehditlerin siyasi olarak sunuldukları süreçleri açıklamaya yöneliktir (Krause ve Williams, 1996: 242-243).

Kopenhag Okulu’na göre, bir devlet görevlisi, “güvenlik” kelimesini telaffuz ederek, belirli bir gelişmeyi özel bir alana taşır ve böylece onu engellemek için her ne araç gerekiyorsa onu kullanmaya yönelik özel bir hak iddia eder (Waever, 1995: 44-45). Yani, aslında belli bir meseleyi, bir güvenlik meselesi hâline getiren, onun olağandışı önlemler gerektiren bir tehdit olduğu şeklinde sunulmasıdır. Böylece, bir aktör, bir şeyi güvenlik meselesi olarak nitelendirdiği zaman, olağandışı araçların, acil önlemlerin ve normal siyasi prosedürlerin sınırları dışında kalan eylemlerin kullanılmasına ihtiyaç olduğunu da iddia etmiş olmaktadır.

Bu bağlamda, güvenikleştirmenin gerçekleşebilmesi için, tehditler ve zafiyetler/saldırıya açıklık durumları, bu sayede normalde bağlayıcı olan kuralların ötesindeki acil önlemlere

yönelik onay oluşturan bir güvenikleştirici aktör tarafından bir başvuru nesnesine (zorunlu olarak değil ama geleneksel olarak bu nesne devlet, mevcut hükümet, toprak ya da toplumdur) yönelik varoluşsal tehditler olarak sunulmalıdır. Diğer bir deyişle, meseleler, (siyasi, toplumsal ya da entelektüel) liderler onların hakkında bazı değerli başvuru nesnelere yönelik varoluşsal tehditleri vurgulayan bir dille konuşmaya –ve kamuoyunun ve devletin dikkatini çekmeye-başladıkları zaman güvenikleştirilmiş olur. Güvenikleştirmedeki formül, bu tehditlerin kendileriyle baş edilebilmesi için istisnai önlemler ve/veya acil eylemler gerektirmeleridir (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 497).

Böylece, güvenikleştirme ile güç kullanımı meşrulaştırılır, dahası, söz konusu mesele normal siyasetin dışına çıkarılarak ‘panik siyaseti’nin dünyasına sokulur (Buzan, 1997: 13-14; Buzan, vd., 1997: 21).

Kopenhag Okulu’nun yaklaşımında güvenlik, sadece askeri sektörün sınırları içinde kalan bir olgu olarak görülmez. Bunun yerine herhangi bir sektördeki mevcut tehditlere referans yapan ve acil eylem çağrısında bulunan özel bir politika türü olarak tanımlanır⁸ (Buzan, 1997: 5). Waever’a (1995: 49) göre, “güvenlik söz-eylemi” siyasi bir harekettir, çünkü bir bedeli vardır. Güvenikleştirici, belirli bir meydan okumaya karşı koymak amacını öne sürerek güvenikleştirme eylemine giriştiğinde, sonuçta genel anlamda egemenliğini kaybetme riskini de almış olur. Eğer güvenikleştirici aktör, güvenikleştirme girişimlerinde başarısızlığa uğrarsa, yani atıfta bulunduğu ve acil eylem çağrısı yaptığı tehdidin gerçekliği hususunda gerekli kabulü elde edemezse, nihayetinde güvenliği tanımlama konusundaki inandırıcılığını ve doğal olarak bu alanda söz söyleme egemenliğini de kaybedebilecektir. “Güvenlik etiketinin kullanılması, yalnızca bir sorunun aslında bir güvenlik sorunu olup olmadığını yansıtmaz, aynı zamanda özel bir yönde kavramsallaştırmaya dair verilen bir siyasi karardır da. Bir sorun güvenikleştirildiğinde, eylem de buna hitap eden özel yöntemlere öncülük etme eğilimindedir: tehdit, savunma ve genellikle devlet-merkezli çözümler” (Waever 1995: 51). Bu nedenle güvenikleştirme, siyasallaştırmanın çok daha uç bir biçimi olarak da görülebilir.

Güvenliğin tanımlanması sırasında işin içine değer yargılarının da girmesi, yani güvenliğe ilişkin söylemin aslında siyasi kararlara dayanması nedeniyle, Kopenhag Okulu’na göre, kavramın kendisiyle birlikte taşıdığı

olumlu imajın da sorgulanması bir zorunluluktur. Çünkü güvenliği maksimize edilmesi gereken olumlu bir değer olarak düşünmek güvenlikleştirmenin ve güveniksizleştirmenin dinamiklerinin anlaşılmasına neden olmaktadır. Bu yaklaşımın anlaşılması için güvenliğin gerekli, olumlu bir olgu olduğu varsayımından vazgeçilmesi gerekmektedir. Sözcüklerin, kavramların, hatta konuşulan dilin gerçek ya da nesnel hiçbir varlığının ya da anlamının bulunmadığını, tüm bu araçların ancak insanların bunlara yükledikleri anlamlar doğrultusunda değer kazandıklarını kabul eden bir yaklaşımın benimsenmesi durumunda, güvenliğin maksimize edilmesi yönündeki çalışmaların mantıksızlığı da anlaşılacaktır (Waever, 1995: 45-46). Güvenliğin her zaman iyi bir şey olduğunu düşünme yönündeki eğilimdense meselelerin acil durum modundan çıkarılıp normal siyasi prosedürlerin alanına yerleştirilmesine, yani güveniksizleştirmeye yönelik eğilim daha iyi bir seçenektir (Buzan, 1997: 11; Buzan, vd., 1997: 4). Bu nedenlerle, genişletici yaklaşımların iddia ettiği gibi olabildiğince fazla konuyu güvenlik terimleri içinde düşünmek de iyi bir fikir değildir. Waever'a (1995: 51) göre, böyle bir strateji, "düşüncemizi militarize edecek ve tüm sorunları 'tehdit - saldırıya açıklık - savunma' terimleri içinde değerlendirmemize" neden olacaktır.

Güvenlik eyleminin uygulandığı alanı daraltarak ve güvenliğe pozitif yerine negatif bir anlam yükleyerek ulaşılabilecek sonuç ise "söz-eylem başarısızlığı"dır (*speech act failure*). Alımlayıcı kitle, daha fazla güvenliğin her halükarda daha iyi olmadığını anladığı ve güvenlik söylemiyle elde edilmek istenenin aslında siyasi güç olduğunun farkına vardığı zaman elitlerin söz-eylemleri başarısızlığa uğrar (Waever, 1995: 45).

Buraya kadar anlatılanları özetlemek ve daha şematik bir tekrar için, güvenlikleştirme kuramcılarının "güvenlik analizinin birimleri" olarak nitelendirdikleri öğelere bakmak gerekir:

Başvuru Nesnelere (*Referent Objects*)⁹: Varoluşsal anlamda tehdit ediliyor olarak görülen ve hayatta kalmak için meşru bir iddiası olan şeyler.

Güvenlikleştirici Aktörler (*Securitizing Actors*): Bir şeyin –bir başvuru nesnesinin- varoluşsal olarak tehdit edildiğini ilan ederek meseleleri güvenlikleştiren aktörler.

İşlevsel Aktörler (*Functional Actors*)¹⁰: Bir sektörün dinamiklerini etkileyen aktörler. Bunlar, başvuru nesnesi ya da bu başvuru nesnesi adına güvenlik çağrısında bulunan aktör sıfatları olmaksızın güvenlik alanındaki kararları önemli biçimde etkileyen aktörlerdir¹¹ (Buzan, vd., 1997: 36). Çünkü bu aktörlerin güvenlikleştirme eyleminin sonuçlarından doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilenebilme olasılıkları mevcuttur. Örneğin siyasi

liderler (güvenikleştirici aktör), çevrenin (başvuru nesnesi) kirletilmesi konusuna bir tehdit muamelesi yaparak bu duruma yönelik acil önlemlerin alınması gerektiğini öne sürdükleri zaman (güvenikleştirme girişimi), bu önlemlerin sonuçlarından etkilenebilecek konumda olan çevreyi kirleten şirketler (işlevsel aktör), siyasi liderlerin bu kararını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışabilirler.

Güvenikleştirici aktörler, güvenlik söz-eylemini icra eden kişi ya da gruplardır (siyasi liderler, bürokrasiler, hükümetler, lobiciler, baskı grupları vs.). Bu aktörler genellikle güvenlikteki başvuru nesnelere değillerdir çünkü nadiren kendi hayatta kalmalarının savunulması ihtiyacına referansla güvenlikten bahsedebilirler. Bunun yerine, argümanlarındaki başvuru nesnesi devlet, ulus, medeniyet, bazı diğer daha geniş topluluklar, ilkeler ya da sistemdir (Buzan, vd., 1997: 40).

Aslında bu birimlere, Kopenhag Okulu'nun yaklaşımında üzerinde detaylı durulmamış olmasına rağmen, "alımlayıcı kitle"yi (*audience*)¹² de eklemek gerekmektedir. Her ne kadar güvenikleştirme sürecinin son aşamasına kadar pasif bir konumda görünüyorsa da, bir güvenikleştirme eyleminin başarılı ya da başarısız olmasında belki de en önemli etken, söylemin yöneltildiği insan topluluğunun bu söyleme verdiği tepkidir. Çünkü güvenikleştirmeye yönelik her hareket, zorunlu olarak başarılı bir güvenikleştirme ile sonuçlanmayabilir. Bu nedenle, güvenikleştirici bir hareket ile başarılı bir güvenikleştirme arasındaki ayrım önemlidir: "Bir şeyi, bir başvuru nesnesine yönelik varoluşsal bir tehdit olarak sunma şeklini alan söylem, kendi başına güvenikleştirme yaratmaz – bu bir güvenikleştirici harekettir, fakat mesele alımlayıcı kitle onu sunulduğu şekilde kabul ettiği zaman ve ancak bu takdirde güvenikleştirilmiş olur"¹³ (Buzan, vd., 1997: 25). Yani güvenikleştirmenin başarısına karar veren aslında güvenikleştirici aktör değil, güvenlik söz-eyleminin muhatabı olan alımlayıcı kitledir. "Bu nedenle, (bütün siyasetler gibi) güvenlik, nihai olarak ne nesnelere ne de öznelerle birlikte yer alır, ancak öznelerin arasındadır" (Buzan, vd., 1997: 31).

Bu şekilde olumsuz bir anlamla yüklenmiş olan "güvenlik" sorununun nasıl aşılabileceği konusunda ise, Kopenhag Okulu'nun yetersiz kaldığı iddia edilebilir. Aradau'nun (2004) da belirttiği gibi, güvenikleştirmeye bir alternatif olarak görülen güvenliksizleştirme konusu, yeterince netleştirilmemiş/çalışılmamış bir konudur. Güvenikleştirme teorisi içinde güvenliksizleştirmenin ya da güvenikleştirmeyi bozmanın (*unmaking of securitization*) oldukça küçük bir konumu vardır (Aradau, 2004: 389). Bununla birlikte, güvenikleştirme yaklaşımı, belirli bir

konunun güvenlikleştirildiği süreci açıklayarak aynı zamanda bize güveniksizleştirme için ipuçları da sağlamaktadır. Roe'nun (2004: 282) iddia ettiği gibi, eğer bir mesele, normal siyasetin alanından alınarak acil önlemler gerektiren bir konuma sokulabiliyorsa, tekrar eski hâline de getirilebilir, yani güveniksizleştirilebilir.

Waever'a (1995) göre, güvenlik (*security*) ve güveniksizlik (*insecurity*) durumları birbirlerine karşıtlık oluşturmazlar. Güvenlik, bir güvenlik sorununun olduğu ve buna karşılık bazı önlemlerin alındığı bir duruma işaret eder. Buna karşılık güveniksizlik durumunda ise yine bir güvenlik sorunu mevcuttur fakat ortada buna yönelik bir önlem yoktur. Her iki durum da güvenlik sorunsalını paylaşır. Güvenliğin her zaman göreceli bir durum olduğu ve bir kişinin hiçbir zaman tam/eksiksiz güvenlik içinde bulunamayacağı yönündeki önerme aynı zamanda şu anlama da gelir: eğer bir kişi tam/eksiksiz güvenlik içinde bulunuyorsa, bunu güvenlik olarak tanımlayamaz. Çünkü bu noktada güvenlik olgusu anlamsızlaşacaktır. Bu nedenle, bir güvenlik sorununu siyasallaştırarak aşmak, onu güvenlik terimleriyle değil güvenlik terimlerinden uzak düşünerek mümkün olabilir (Waever, 1995: 45). İşte bu durum, Kopenhag Okulu'nun güveniksizleştirme ile kast ettiği çözüme, yani bir nevi "yeniden siyasallaştırma"ya (*repoliticization*) (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 500) denk düşmektedir. Kısacası güveniksizleştirme, "meselelerin -bunlarla güç, şiddet ya da 'güvenlik ikilemi' içermeyen uygulamalar ve kurumlar yoluyla mücadele edilebiliyor olması nedeniyle- aşamalı olarak güvenlik gündeminden çıkarılmasıdır" (Krause ve Williams, 1996: 249).

Siyaseti güvenlik konusundan dışlamanın mümkün olmadığına inanan Behnke'ye (2006: 62-64, 68) göre de, güveniksizleştirmeye ve (güvenikleştirmeden) özgürleşmeye yönelik stratejiler ancak ve ancak siyasal olanın parametreleri dâhilinde bulunabilir. Bu yüzden, inşa edilmiş güvenlik söyleminden siyasi yollar dışında bir çıkış yoktur. Bununla birlikte Campbell'dan (1998) esinlenen Behnke, güveniksizleştirmenin asla tam anlamıyla gerçekleşemeyeceğini de iddia etmektedir. Çünkü "güveniksizliğin üretilmesi ve meselelerin ve aktörlerin devlete, topluluğa, topluma yönelik tehdit olarak gösterilmesi, ulusal kimliğin tekrarlayıcı ve edimsel üretiminin bir parçasıdır. Böyle bir kısır denge durumuyla devletler asla güvende olamazlar, güvenlikleştirici hamlelere son verilmesi onların ölümü anlamına gelir" (Campbell, 1998: 12). Bu nedenle devletler, bir ulusal kimlik üretebilmek için, sürekli olarak meseleleri ve aktörleri güvenlikleştirirler. Ancak belli bir noktada, belli tehditler bizim zihnimizi ve hayalimizi daha uzun süre ve yeterince işleyemeyebilirler ve daha güçlü

ve kışkırtıcı betimlemelerle/imgelerle yer değiştirilirler. Dolayısıyla güveniksizleştirme, belki de en iyi şekilde, belli bir meselenin ya da aktörün bu süreçlerin dağılımından uzaklaştırılması şeklinde anlaşılabilir (Behnke, 2006: 65).

Diğer taraftan, Behnke'ye (2006) göre, bir söz-eylem olarak güveniksizleştirme, kavramsal bir çelişki gibi görünmektedir. Çünkü belli bir meselenin ya da aktörün artık bir güvenlik tehdidi oluşturmadığını ve olağandışı önlemler gerektirmediğini ilan etmek, aynı zamanda bu bildirim doğruluğuna, çıkarımlarına ve sonuçlarına yönelik yeni tartışmaların önünü açmaktadır. Bir bağlantının reddedilmesi bile bu bağlantının potansiyelliğini sürdürmektedir. Bu nedenle, bir mesele, o meselenin yeni statüsünü belirten söz-eylemlerle değil, ancak ve ancak söylem eksikliği yoluyla güveniksizleştirilebilir (s. 65). Kısacası güveniksizleştirme, nihai anlamda bir siyasi tercihtir ve eskiden güvenlik sorunu olarak kabul edilen meselelerin/aktörlerin artık bu bağlamda anılmaması, adlarının güvenlikle ilişkili olarak olumlu ya da olumsuz hiçbir şekilde kullanılmaması yoluyla gerçekleştirilebilir. Ancak elbette ki tam bir güveniksizleştirme hiçbir zaman gerçekleşmez; sadece güvenikleştirilen aktörler, meseleler değişmektedir.

Bilgin (2007) ise, Türkiye örneğinden hareket ederek güveniksizleştirme ile ulaşılmak istenen amaca yönelik daha farklı bir yöntem önermektedir. Kopenhag Okulu'nun güvenikleştirme teorisini, "evrensel/genelgeçer güveniksizleştirme" diye tanımladığı (güveniksizleştirilenin zaman ve mekândan bağımsız olarak en üstün etik-siyasal seçenek olduğu görüşüne dayanan) anlayış üzerinden eleştiren Bilgin, bu yaklaşımın her zaman tek ve en etik-siyasal seçenek olmayabileceğini iddia etmektedir. Bilgin'e göre, -kendisinin demokratikleşmeye eş tuttuğu- ilerlemeci değişim için gerekli olan şey, güveniksizleştirme değil, bazı sivil-toplumsal aktörlerin de güvenliğin tanımlanması aşamasında devreye girerek "geleceğe yönelik tehditler" olarak nitelendirilen meselelerin sınırlandırılması amacıyla "güvenlik-konuşma" (*security-speak*) taleplerinde bulunmalarıdır. Böylece bir "düşük düzeyli politika" (*low politics*) kurularak, devlet ileri gelenlerinin "güvenlik üzerine konuşma"daki tekelleri sona erdirilecek ve yeni güvenlik sorunları tanımlanarak mevcut güvenlik sorunlarının merkezi konumuna son verilmesiyle de daha demokratik ve sağlıklı bir güvenlik anlayışının ortaya çıkması sağlanacaktır. Sadece güveniksizleştirme, yani meseleleri güvenlik gündeminin dışında çıkarma yönteminin izlenmesi durumunda ise, güvenlik gündeminde kalan meseleler, güvenliğin devletçi ve askeri anlayışlarına ve

pratiklerine terk edilmiş olacaktır. Bu nedenle, Waever tarafından tanımlanan ve esasında güvenlik gündeminin hacmindeki bir daralmaya işaret eden güveniksizleştirme, amacın ilerici değişim sağlamak olduğu durumlarda, stratejik ve etik-siyasal bir tercih olmayabilecektir. Bu durumda daha etik-siyasal olan seçenek, sivil-toplumsal aktörlerin “güvenlik-konuşma”larıdır (Bilgin, 2007: 555-557).

Bu aşamada Bilgin’in savunduğu “güvenlik-konuşma” seçeneğini yine Kopenhag Okulu’nun iddialarına dayanarak eleştirmek mümkündür. Elbette, Bilgin’in iddia ettiği gibi, bazı sivil-toplumsal aktörlerin güvenliğin tanımlanması aşamasında devreye girmeleri ile “tehdit” olarak nitelendirilen meselelerin sınırlandırılması, devlet ileri gelenlerinin güvenlik üzerine konuşmadaki tekellerinin sona erdirilmesi ve yeni güvenlik sorunlarının tanımlanması gibi adımlar atılarak daha demokratik bir güvenlik anlayışı ortaya çıkabilir. Ancak güvenliği tanımlama aşamasında yeni aktörlerin devreye girmesi demek, yeni ve farklı çıkarların bu denkleme dâhil olması, bu çıkarlara uygun olarak da farklı tehdit algılarının ve güvenlik tanımlarının ortaya çıkması demektir. Bu yönde bir gelişme, Kopenhag Okulu’nun genişletici yaklaşımlara yönelttiği eleştiriye benzer şekilde, güvenlik kavramının içinin boşalmasına neden olabilecektir.

Son olarak, bütün bu kısıtlarına rağmen Kaliber’in de güveniksizleştirme ile demokratikleşme süreçleri arasında karşılıklı olarak birbirlerini besleyen bir ilişkinin var olduğunu iddia ettiğinden bahsetmek gerekir. Kaliber’e (2005: 39) göre, “ikisinin de kurumsallaşması, siyaset alanının genişlemesi ve toplumun siyasi karar alma süreçlerine daha geniş katılımının sağlanmasıyla mümkün hâle gelebilir.” Bu konuda bir noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. Güvenikleştirme yaklaşımının süreç odaklı bir analiz olduğu göz önünde bulundurulduğunda gerek Bilgin’in önerdiği “güvenlik-konuşma” çözümünün gerekse yine Kopenhag Okulu’nun önerdiği ve Kaliber’in de olumladığı güveniksizleştirme talebinin yine süreç odaklı düşünmenin ürünleri olduğu görülmektedir. Yani bu önermelerde aslında demokratikleşmeyle güvenlik sorunlarının çözüleceğine yönelik bir iddia bulunmamakta, güvenikleştirmede esas sorunlu öge olarak kabul edilen güvenlik tanımlama sürecinin daha sağlıklı veya Bilgin’in tabiriyle “etik” hâle getirilmesi amacı görülmektedir. Zira aşağıda Kopenhag Okulu’nun tezlerine yöneltilen eleştirilerden bahsedildiği kısımda da görüleceği gibi, hem demokratik rejimlerle güvenikleştirme yaklaşımı arasındaki ilişki oldukça tartışmalı bir konudur hem de demokratik rejimlerin de güvenikleştirici eylemlere yönelmesi ihtimali gayet kuvvetlidir.

Güvenlik(siz)leştirme Yaklaşımına Yöneltilen Eleştiriler

Stritzel'e (2007: 377) göre, bir söz-eylem olarak güvenlik düşüncesi, bir akademisyenin gerçek dünya güvenikleştirmelerini çalışmasına olanak sağlamak açısından oldukça kısıtlıdır. Gerçekte, söz-eylemin kendisi, örneğin kelimenin tam anlamıyla zamandaki belli bir noktada tek bir güvenlik telaffuzu, kendisini takip eden bütün sosyal süreci çok nadiren açıklayabilir. Burada, güvenlik(siz)leştirme yaklaşımına “sosyal bağlamı göz ardı etme ya da yeterince önemsememe” yönünde birçok yazar tarafından paylaşılan bir görüş doğrultusunda eleştiri yöneltilmektedir. Bununla birlikte, güvelik(siz)leştirme yaklaşımının bazı yönlerden liberal-demokratik sistemleri bazı yönlerden anti-demokratik süreçleri veri aldığı, dolayısıyla farklı rejimler açısından analitik olarak kullanışlı olmadığı yönünde ve güvenlik olgusunu bir söz-eyleme indirgeyerek, nesnel tehditlerin varlığı durumunu görmezden geldiği yönünde de eleştiriler mevcuttur.

1- Demokratik ve Otoriter Rejimler Açısından Güvenlik(siz)leştirme

Knudsen'e (2001: 359) göre, güvenikleştirme yaklaşımıyla öne sürülen görüş, Soğuk Savaş sonrası dönemden ziyade Soğuk Savaş yıllarındaki güvenlik politikalarına uygundur. Çünkü artık güvenlik gündeminin belirlenmesi süreci, güvenikleştirme yaklaşımının varsaydığından daha çok etkiye açıktır. Askeri yapıların ve karar vericilerin altın çağı çoktan bitmiştir. Hatta güvenikleştirme kavramı ortaya çıkmadan önce savunma bakanlıklarında ve parlamentolarda güvenlik politikalarına ilişkin bu yönde değişimlerin olduğu görülmektedir. Ancak Knudsen'in bu eleştirilerinin, daha çok parlamenter demokrasilerin güvenlik gündemi belirleme prosedürleri baz alınarak geliştirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Knudsen, Waever'ın güvenikleştirme açısından uygun ortamı sağlayan tehditlerin gerektirdiği “aciliyet” (urgency) konusundaki iddialarını eleştirirken de, güvenlik politikasının parlamenter demokraside oluşturulması süreciyle birlikte “acil” olarak beliren durumların doğaları gereği demokrasiye (demokratik işleyişe) yönelik bir meydan okuma olduklarını söylemektedir. Bunun nedeni, acil durumlarda karar alma süreci hızlandırılmak durumunda olduğu için demokratik usullerden vazgeçilmesidir. Zaten Knudsen'in asıl eleştirisi de, Waever'ın bu

demokratik işleyiş kurallarını hiçe sayarak, aciliyet iddiasının da dile getirildiği an geçerlilik kazanıyormuş gibi veri alınmasına yöneliktir (Knudsen, 2001: 360). Bu bağlamda, güvenlik gündeminin belirlenmesi veya acil önlemler gerektiren tehditlerin tanımlanması süreci konusunda, eğer demokratik rejimleri baz alırsak Kopenhag Okulu'nun iddiaları, demokratik olmayan rejimleri baz alırsak da Knudsen'in eleştirileri sorunlu hâle gelmektedir.

Aradau (2004: 389) ise, Kopenhag Okulu'nun teorik yaklaşımında demokratik politikayla ilgili atflar bulunduğunu belirtmektedir. Aradau'ya göre, Kopenhag Okulu, güvenlikleştirme yaklaşımını, mevcut bir tehdidin dile getirildiği farklı rejim türleri için analitik açıdan kullanışlı olarak görmektedir. Ancak güvenlikleştirme teorisi esas olarak liberal-demokratik toplumun kuralları bağlamında açıklanmaktadır (Aradau, 2004: 392). Bununla birlikte Aradau, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme teorisi içinde demokratik olmayan siyasetin unsurlarının bulunduğunu ve bunların güvenliksizleştirme siyaseti için bir sorun olduğunu da belirtmektedir (s. 390). Tehdit olgusunun istisnailiğinin gerektirdiği hızın, bürokratik ya da yönetsel kararlar üzerine olan yargısal denetimi ya da diğer kamuoyu etkisi araçlarını askıya aldığı tespitinde bulunan Aradau'nun eleştirileri de Knudsen'inki gibi, Kopenhag Okulu'nun varsayımlarının parlamenter demokrasiye dayalı rejimlerdeki süreçleri açıklama açısından sıkıntılı olduğunu ima etmektedir. Güvenlikleştirici söz-eyleminin, ilgili alımlayıcı kitle tarafından kabul edilmesi ve demokratik tartışma siyaseti çerçevesi içinde kalması liberal-demokratik toplumların işleyiş kurallarına uymaktayken acil önlemlerin oluşturulmasına yönelik prosedürlerin istisnailiği bunun zıttı bir durum oluşturmaktadır (s. 392).

Stritzel'in eleştirileri de yine güvenlikleştirme sürecinin işleyişine ilişkindir. Stritzel'e (2007) göre, uygulamada hangi aktörün ne zaman ve neden "ilgili" kitle olduğu, eğer birden çok kitle varsa bunun ne anlama geldiği ve bir kitlenin tam olarak ne zaman ikna edilmiş olduğu konularında belirsizlikler vardır. Aynı durum, zorlama, baskı ve sessizlik durumlarının tersine gönüllü kabullenmeyi ima eden önermenin öznelerarası olarak değerlendirilmesi durumunda da ortaya çıkmaktadır. "Eğer güvenlikleştirici aktör bir diktatörse ne olacaktır? Konuşmacı-dinleyici modeli, demokratik olmayan kurumlar için en uygun model midir?" (Stritzel, 2007: 363). Benzer şekilde, Kopenhag Okulu'nun "alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirmeyi kabulü" konusuna değindikten sonra "böyle bir kabulün tüm koşullarıyla gerçekleştiğini farz etmek için söz konusu alımlayıcı kitlenin onayını açıkça ifade etmesinin gerekli olup olmadığı" konusunda

sessiz kaldığını belirten Kaliber (2005), bazı meselelerin “kitlenin sessiz kalmasını temin eden yasal ve siyasi mekanizmaların harekete geçirilmesiyle de başarıyla güvenikleştirilebil[eceklerini]” iddia ederek güvenikleştirme yaklaşımına içkin olan anti-demokratik öğelere vurgu yapmakta ve Stritzel’in sorularına bir ölçüde cevap vermektedir. Bu bakımdan Kaliber’in şu sözleri aydınlatıcıdır:

Güvenikleştirme pratikleri, çoğu kez siyasal tartışma ve eleştiri süreçlerinin önünü tıkadığı ve meşruiyet alanının sınırlarının belirlenmesini müsebbiblerin tekeline bıraktığı için güvenikleştirici seçkinlerin süregiden iktidar ilişkileri içindeki ayrıcalıklı konumlarını sürdürmelerine olanak tanır. Bu nedenle denetimi, gücü ve sahip olunan ayrıcalıklı konumu idame ettirme aracı olarak güvenikleştirme, verili bir siyasada iktidar/tahakküm ilişkilerinin sürdürülmesine içkindir. Tam da bu yüzden devlet-toplum ilişkilerinin hiyerarşik ve/veya otoriter bir nitelik arz ettiği ülkelerde bu yapının yeniden üretildiği süreçlerin dışında düşünülemez (Kaliber, 2005: 38).

Bu yeterince açık olmayan ya da eksik yönlerle ilişkin eleştirilere rağmen, Kopenhag Okulu’nun aslında hem güvenikleştirme hem de güveniksizleştirme süreçleri açısından demokratik sistemleri/siyaseti veri aldığı görülmektedir. Çünkü başarılı bir güvenikleştirme için rızası alınması gereken alımlayıcı kitleye atfedilen bu etkin rol, ancak demokratik bir siyasi sistemde anlamlı olabilir. Ancak bu rızanın gösterilme şekli ve niteliği konularının muallâkta kalması, yaklaşımı otoriter rejimlerdeki işleyişler açısından daha açıklayıcı hâle getirmektedir. Yine demokratikleşme olmadan güveniksizleştirme de hem teorik hem de pratik açıdan mümkün değil gibi görünmektedir.¹⁴ Burada demokrasiyi hem siyasi süreçlere doğrudan ya da dolaylı katılım hem de farklılıklara saygı olarak değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü yukarıda da belirtildiği gibi, devletler güvenikleştirmeyi ulusal kimliğin sürekli yeniden üretilmesinde bir araç olarak kullanmaktadırlar ve bu nedenle farklılıklara saygı anlayışını barındıran bir demokrasi yerleşmedikçe kapsamlı bir güveniksizleştirmenin önü kapanmaktadır. Ayrıca şöyle bir iddiada bulunmak da mümkündür: Demokratik ülkelerde yönetici elitler, önce kamuoyu oluşturup sonra karar almayı tercih ederlerken (ya da buna mecburlarken), tersi durumlarda önce karar alınmakta ve -gerek duyulması

hâlinde de- sonra kamuoyunun buna intibakı sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu ikinci aslında durum güvenikleştirmenin tezlerini çağrıştırmaktadır. Ama güvenlik konusunun olağanüstülüğü, onu süreçler bakımından farklılaştırmaktadır.

2- Nesnel Gerçeklik Olarak Tehdit ve Öznel Tehdit Algısı

Knudsen'e (2001: 365) göre, Kopenhag Okulu'na yöneltilen eleştirilerin tamamının temelindeki neden, güvenliğin "gerçekliği"ne gösterilmesi gereken dikkatin yeterince gösterilmemiş olmasıdır. Knudsen, Kopenhag Okulu'nun yaklaşımındaki "devletlerin diğer devletlerden ya da gruplardan gerçek tehlikelerle karşılaşp karşılaşmadıklarının önemsiz olduğu yönündeki gizli imaya" tepki göstererek tehditlerin esasen "aktörlerin kendi korkularından ya da bireylerin korkularının paranoyak siyasi eyleme dönüşmesi sonucu ortaya çıkan şeylerden kaynaklandığı yönündeki varsayıma" da karşı çıktığını belirtmektedir. Knudsen'e göre, güvenikleştirme yaklaşımının öznellik üzerine yaptığı vurgu, "tehdit olarak algılanan şeyin bağımsız varlığını hesaba katmadığı için tehdidin yanıltıcı bir şekilde kavramsallaştırılması"ndan başka bir şey değildir.¹⁵ Tehditlerin üstesinden gelmek için hem algıların hem de tehdit edici olarak görülen fenomenlerin birlikte değerlendirilmesi gerekirken güvenikleştirme yaklaşımında nesnel etkenler kasıtlı olarak dikkate alınmamış ve tehdit fenomeni tamamen bir iç politika sorununa indirgenmiştir (Knudsen, 2001: 360).

Bu eleştirilere kısmen katılmak mümkün olsa da aslında Kopenhag Okulu'nun tam olarak Knudsen'in iddia ettiği yönde bir varsayımı ya da iması olduğu söylenemez. Çünkü zaten Buzan (1997), güvenikleştirme yaklaşımıyla, insanlar için "gerçek güvenlik"nin ne olabileceği ve elitler tarafından savunulanların ötesinde esas güvenlik sorunlarının neler olduğu gibi konularda konuşma girişiminden imtina ettiklerini belirtmektedir. Bunlar hakkında konuşabilmek için kendilerinininkinden farklı bir ontolojik seçim yapılması ve birtakım özgürleştirici fikirlerin tanımlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Böyle bir yaklaşımın güvenikleştirme için tamamlayıcı olacağını, kendilerinin gönüllü olarak yapmaktan kaçındıkları şeyi yapacağını söylemektedir (Buzan, 1997: 9-20). Buzan, güvenikleştirmede ayırıcı özelliğin özel bir retoriğin kullanılması olduğunu ve "azami öncelik" vurgusu yapılarak olağandışı araçlar kullanmaya yönelik hak ve ihtiyaç iddia edilmesinin önemini belirttikten sonra, bu tür bir eleştiriye peşinen cevaplaracasına şöyle demektedir: "Analizecinin bunu

kavrayabilmesi için üzerine düşen, korunması gereken bazı nesnelere ‘gerçekten’ tehlikeye düşüren bazı nesnel tehditleri değerlendirmek değildir. Bundan ziyade, neyin bir tehdit olarak algılanacağı ve neye kolektif olarak karşılık verileceği yönündeki ortak anlayışın oluşturulması sürecini anlamaktır” (Buzan, 1997: 14). Buzan’a göre, aslında zaten güvenlik konusunda nesnel bir yaklaşım benimsemek de oldukça zordur.

Düşman tanklarının sınırı geçmesi gibi tehdidin aşikâr ve yakın olduğu durumlar dışında nesnel bir yaklaşımın nasıl benimsenebileceği konusu muğlâktır. Bir meselenin gerçekten bir tehdit oluşturup oluşturmadığı hakkında bazı ölçütler kullanmak mümkün olsa da bu meselenin güvenikleştirilmesini yargılamak kolay değildir. Bunu yapmak için güvenlik açısından nesnel bir ölçü gerekmektedir ancak hiçbir güvenlik teorisi şimdiye kadar bu ölçüyü ortaya koyamamıştır (Buzan, 1997: 18).

Bu değerlendirmelerden de görülebileceği gibi, Kopenhag Okulu kuramcıları, gerçek güvenliği tanımlamak için gerçek ya da nesnel tehditlerin neler olduğunu ortaya çıkarma değil güvenliğin tanımlandığı süreci analiz etme iddiasındadırlar. Bu nedenle de nesnel ya da öznel tehditlere/tehdit algılarına bağlı olarak cevabı değişebilecek olan “kimin güvenliği” sorusu yerine -işin içine bir iktidar perspektifi de katarak- güvenliği tanımlama sürecine yönelik olan “kimin, neyi, hangi koşullarda güvenikleştirebileceği” sorusunu sormaktadırlar. Güvenliği bir söz-eylem olarak nitelendirme girişimindeki çıkış noktaları, “güvenlik nedir”den ziyade “güvenlik ne değildir” yönünde düşünceleri ile yakından bağlantılıdır. Kopenhag Okulu kuramcıları, güvenliğin objektif bir veri olmadığı ve olumlu bir imaja sahip olmadığı gibi ön kabulleri analizlerine temel almışlardır.

Güvenliğin tanımını yapmaktan imtina etmeleri ise Kopenhag Okulu’nu, kendilerinin genişletici yaklaşımlara yönelttikleri temel eleştirinin muhatabı yapmaktadır. Genişleticileri güvenliğin anlamını tutarsız bir şekilde genişleterek kavramın içeriğini boşaltmakla eleştirmelerine rağmen, kendileri de bir nesnel güvenlik tanımı yapmaktan kaçınarak ve mevcut güvenlik kavramının anlamını bir nevi yapıbozuma uğratarak aslında benzer bir boşluğa yol açmışlardır.

3- “Sosyal Bağlamı Göz Ardı Etme” Eleştirisi

Güvenikleştirme yaklaşımının zayıf olarak görülen yönlerinden biri de nesnel ve dışsal gelişmelerin yer aldığı sosyal bağlamı göz ardı ederek güvenliği söz-eylemlere indirgeme eğilimidir. Diğer bir ifadeyle, “güvenlik

söz-eylemleri, neden ve hangi koşullar altında ortaya çıkar” sorusunu gözden kaçırmadır (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 512). Aslında bir önceki başlıkta ele alınan “gerçek tehdit” olgusu da bu sosyal bağlama dâhil edilebilir. Ancak buradaki eleştirilerin esas vurgusu, gerçek bir tehdidin varlığı ya da yokluğundan ziyade, tehdit algısının ve buna dönük söylemin güvenikleştirme eylemi açısından nasıl ve ne zaman işlevsel hâle gelebileceği konusu üzerinedir.

Balzacq’a (2005: 172) göre, söz-eylem yaklaşımının varsayımını kabul edersek, güvenliği, evlilik ya da bahis gibi bir uzlaşım (conventional) sürece indirgemiş oluruz ki bu eylemin kabul edilmesi için başarı koşullarının tamamıyla hâkim olması gerekmektedir. Balzacq’ın bunun yerine önerdiği şey, güvenikleştirmenin, “içinde bağlamı, alımlayıcı kitlenin psiko-kültürel yapısını ve etkileşime geçen konuşmacının ve dinleyicinin güçlerini de içeren bir koşullar bütünü içinde oluşan ve aynı zamanda bu bütünün de bir parçası olan bir stratejik (pragmatik) uygulama” olarak kabul edilmesidir. Bu eleştiriyle vurgulanmak istenen, aslında güvenikleştirme sürecinin, Kopenhag Okulu’nun öne sürdüğü kadar mekanik bir süreç olmadığıdır. Yani, güvenikleştirici aktörün bir güvenikleştirme söz-eyleminde bulunması ve alımlayıcı kitlenin buna olumlu ya da olumsuz bir tepki göstermesi ile bütün bu süreci açıklamak mümkün değildir. Çünkü güvenikleştirmenin başarısı, kabul edici bir çevreye bağ(ım)lıdır. Bu nedenle, güvenikleştirmenin –güçlü ya da zayıf olsun- olumlu sonuç vermesi, güvenikleştirici aktörün söyleminin tanınması/kabul edilmesi için uygun zamanı belirleme seçimine dayanmaktadır (Balzacq, 2005: 182). Bu sürecin anlaşılması için hem güvenikleştirici aktörün böyle bir girişimde bulunmasına hem de alımlayıcı kitlenin bu girişime olumlu ya da olumsuz tepki vermesine neden olan bazı sosyal faktörler değerlendirmeye katılmalıdır. Aksi takdirde, Balzacq’ın iddiası, Kopenhag Okulu’nun yaptığı şekilde alımlayıcı kitlenin etkisiz duruma getirilmiş olacağı yönündedir (Balzacq, 2005: 178-179).

Hâlbuki Stritzel’in (2007) de belirttiği gibi, Kopenhag Okulu, güvenikleştirmeyi, güvenikleştirici aktörün önemli bir kitleye yönelik olarak eylediği öznelerarası bir eylem olarak değerlendirmektedir. Böylece, tehdit değerlendirmelerini tek bir aktöre, yani genellikle devlete indirgemekten ziyade, aktörü ikiye bölmektedir: bir güvenlik söz-eylemi dile getirerek güvenikleştirici bir hareket sergileyen güvenikleştirici aktör ve bu hareketi kabul ya da ret eden ilgili alımlayıcı kitle. Bu bakımdan, belli bir tehdit basitçe değerlendirilmiş olmaz, fakat yorumlanması ve sunulması aktör ve ilgili alımlayıcı kitle tarafından müzakere edilmiş olur.

Bu güvenikleştirme eyleminde, öneriden ziyade karar verme inisiyatifini elinde tutan alımlayıcı kitlenin önemli bir konumu vardır (Stritzel, 2007: 363). Aslında yazarlar arasında alımlayıcı kitlenin aktif ya da pasif olarak farklı şekilde değerlendirilmesindeki temel neden, alımlayıcı kitle konusuna yaklaşım içinde yeterince yer verilmemiş olmasıdır. Diğer bir neden ise, yukarıda da vurgulandığı gibi, güvenikleştirme yaklaşımının öngördüğü sürecin demokratik ve otoriter rejimler açısından farklı anlamlar taşıyor olmasıdır. Yaklaşımın sorunlu yönlerinin birbirleriyle yakından bağlantılı olması nedeniyle, güvenikleştirme yaklaşımına eleştiri yöneltten kişilerin de bazen sorunlu değerlendirmeler yaptıklarını iddia etmek mümkündür.

Burada son olarak, güvenikleştirmenin sosyal bağlamının hesaba katılması yönündeki talebin bu yaklaşıma yönelik oldukça önemli bir katkı olduğunu da vurgulamak gerekmektedir. Bu katkı önemlidir, çünkü böylece herhangi bir ülke ya da konu özelinde güvenikleştirme ve güvenliksizleştirme örneklerini uygun bir bağlama yerleştirme olasılığı artmaktadır (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 497).

Güvenlik(siz)leştirme yaklaşımı, bütün eksik ve tartışılabilir yönlerine rağmen güvenlik gibi hayatî ve meşrulaştırıcı niteliğe sahip bir kavramın tanımlanması sürecine yapısalcı bir temelde yaklaşması ve analizine iktidar perspektifini dâhil etmesi bakımından oldukça değerlidir. Nesnel ve genelgeçer bir güvenlik tanımı yapmaktan kaçınmaları, bu yaklaşımın temsilcilerine, analizin güvenlikle ilişkilendirilen neredeyse bütün sektörlerdeki süreçleri açıklama kapasitesine sahip olduğu yönünde bir iddiada bulunma imkânı sunmaktadır. Buna rağmen yaklaşımın, analizin hangi siyasi sistemler açısından geçerli önermelere ve açıklayıcılığa sahip olduğu konusunu tartışılabilir bırakması, güvenikleştirme sürecinde nesnel tehdit öğelerinin öznel tehdit algılarına kıyasla ne gibi farklılaşmalara yol açabileceğini tartışmaktan kaçınması, güvenikleştirmenin içinde gerçekleştiği sosyal bağlama içkin bazı faktörleri analiz dışında tutarak güvenikleştirme eylemini mekanik bir sürece indirgemesi gibi kuramcılar tarafından göz ardı edilen ya da fark edilmeyen bazı kısıtları mevcuttur. Her ne kadar söz konusu kısıtlar ve bu bağlamda yöneltilen eleştiriler, güvenlik(siz)leştirme yaklaşımının üzerinde daha çok düşünülmesi ve tartışılması gerektiğine işaret etse de, yaklaşım mevcut hâliyle bile güvenlik gündeminin oluşturulması sürecindeki siyasi unsurları ortaya çıkarması ve güvenliğe ilişkin bazı pratikleri sorgulatması bakımından oldukça işlevseldir.

Türkiye’de Ulusal Güvenlik Anlayışı: Kökenleri ve Dönüşümü

Türkiye’de Ulusal Güvenlik Anlayışını Şekillendiren Faktörler

Cumhuriyet kurulduğundan beri, Türkiye’de güvenlik konusundaki geleneksel söylem, daima sivil-askeri bürokratik elit tarafından üretilmiştir. Türkiye’nin “ulusal güvenlik” tanımı, bu tanımı üretenler dışındaki aktörler tarafından neredeyse hiç sorgulanmamıştır. Bu geleneksel söylemi oluşturan iki bileşen vardır: “(self-determinasyona bağlı olarak) terk edilme/ayrılma ve toprak kaybetme korkusu” ve “coğrafi belirlenimcilik (*geographical determinism*)” (Bilgin, 2005: 183-184).

Bu bileşenlerden ilki, 1920 tarihli Sevr Antlaşması’yla çok yakından ilgilidir ve kökenleri aslında Osmanlı tarihinin derinliklerine kadar uzanmaktadır. 17. Yüzyılın sonlarına kadar, “saldırgan reel-politik” bir anlayışa dayanan Osmanlı politikası, 1699 Karlofça Antlaşması’nın işaret ettiği dönüm noktasından itibaren “savunmacı reel-politik” bir anlayışa bürünmüştür. Bu dönemde, özellikle 1877-1878 “Osmanlı-Rus Savaşı”nın yaratmış olduğu etki, sonraki dönemlerin güvenlik kültürü açısından önemlidir. O tarihten 1952’deki NATO üyeliğine kadar Türkiye, toprakları üzerinde pazarlık yapan “Büyük Güçler” endişesiyle, görece askeri ve diplomatik izolasyon içinde yaşayan bir ülke olmuştur. Terk edilme/ayrılma ve toprak kaybetme korkusu, Türkiye coğrafyasının güvenlik kültürüne Osmanlı Devleti döneminde girmiş, halefi Türkiye Cumhuriyeti’ne de tevarüs etmiştir. Sevr Antlaşması deneyimi ise, bu korkuları daha büyük boyutlara taşımıştır (Karaosmanoğlu, 2009: 29-30).

Türkiye’nin tarihinden kalan ve “komşu ülkelere ilişkin acı hatıralar, ülkeye ve üzerindeki halka ilişkin yanlış imajlar, yabancı ülkelerin geçmişteki kötülüklerinin unutulmaması” gibi unsurlardan oluşan bu olumsuz miras, komşularıyla ve Batılı müttefikleriyle olan ilişkilerini, güvenlik anlayışını ve buna dayanılarak oluşturulan politikayı oldukça derinden etkilemiştir. Bu tarihsel arka plan, sürekli bir rahatsızlık/huzursuzluk duygusu ve böylece ülke içinde bir “güvenlik sendromu” yaratmıştır. “Dış dünyanın ve içerdeki işbirlikçilerinin Türkiye’yi zayıflatmaya ve bölmeye çalışıklarına” yönelik olan inanç, diğer adıyla “Sevr Korkusu” (*Sévresphobia*), şeklinde tezahür eden bu “güvenlik sendromu”, Türkiye’nin 1923’ten itibaren oluşturulan ulusal güvenlik politikalarına hâkim olmuştur (Aydın, 2003: 165-167).

İkinci bileşen olan “coğrafi belirlenimcilik” ise, Türkiye’nin güvenlik kavramsallaştırmasının büyük ölçüde jeopolitik ve jeostratejik konumu tarafından şekillendirilmesi ile kendini göstermiştir. Bu konum, Türkiye’ye

dünya siyasetinde eşsiz bir pozisyon sağlayarak ülke açısından büyük fırsatlar doğurmuş olsa da aynı zamanda zorlu güvenlik sorunlarını da ortaya çıkararak (Aydın, 2003: 164) ulusal güvenlik söyleminin ve uygulamalarının “devamlı tetikte olması gereken bir ülkenin ulusal güvenliği” şeklindeki anlayışa uygun olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş’ın bitiş sürecinde ve hemen sonrasında yaşanan Sovyetler Birliği’nin dağılması ve buna bağlı olarak yeni devletlerin ortaya çıkması, Yugoslavya’nın çökmesi, Bosna’da yaşanan savaş, Irak’ın Kuveyt’i işgali ve ardından yaşanan Körfez Savaşı, Orta Doğu’da barış sürecinin çökmesi gibi bazı gelişmeler, hep Türkiye’nin yakın çevresinde gerçekleşmiştir. Bu anlamda 1990’lar, Türkiye’nin coğrafi konumunun dış politika ve güvenlik politikası seçeneklerini belirlediği yönündeki ön kabulü doğrulamıştır¹⁶ (Bilgin, 2005: 186)

Türkiye’nin Geleneksel Ulusal Güvenlik Anlayışı

Bu iki bileşenin oluşturduğu algıyla Türkiye’nin güvenlik kültürü, sürekli olarak “saldırgan reel-politik – savunmacı reel-politik, gelenek – modernite, kozmopolitizm – milliyetçilik, ulusal birlik – çoğulculuk, laik cumhuriyetçilik – demokrasi” (Karaosmanoğlu, 2009: 42) gibi zıt eğilimlerin etkisi altında inşa edildi. Tarihsel deneyimlerin ve coğrafyanın dayatmaları sonucu Türk dış politikası da kimlik ve güvenlik olgularının yönlendirmeleriyle oluşturuldu. Bu iki olgu, Türk dış politikasında kendilerini “Baticılık” ve “statükoculuk” eğilimleriyle gösterdi. Nihayetinde ortaya, neredeyse 2000’lere kadar siyasi elitler tarafından bile hiç sorgulan(a)mayan¹⁷, güvenlik temelli “Kemalist” bir dış politika çıktı. Fakat yine aynı tarih ve coğrafyadan kaynaklanan çok-kimliklilik, etnik farklılık gibi bu politikaya aynı zamanda meydan okuyan bazı faktörlerin varlığı, özellikle kimlik inşası çabalarında sorunlar yaşanmasına ve belirsiz bir “öz-kimlik” oluşmasına neden oldu. Bu belirsiz öz-kimlik de, güvenikleştirilmiş toplumun ve genel güvensizlik hissiyatının oluşmasına uygun ortamı hazırladı (Aydın, 2003: 164).

Kamuoyuna ve yönetici elitlere hâkim olan bu güven(siz)lik algısı, tıpkı dış politikada olduğu gibi, ulusal güvenlik ve savunma politikalarının da “milli” olduğu ya da “partiler üstü bir mahiyet arz ettiği” yönündeki değerlendirmelerin sorgulanmaksızın kabul görmesini sağladı. Dış politikanın siyaset ötesi bir alan olarak tanımlanması, aslında siyasal bir süreçte oluşturulması gereğinin göz ardı edilmesine neden oldu. Böylece,

Türkiye’de dış politika ile ulusal güvenlik politikası kavramları ve uygulamaları arasındaki ayrım iyice belirsizleşti. “...En sıradan siyasal sorunlar bile ulusal güvenlik konusu olarak algılanırken, siyasal açıdan tartışılması gereken konulara, ulusal güvenliği ilgilendirdiği gerekçesiyle, siyasal etkilerden uzak tutulan, gizlilik ve ivedilik gerektiren yöntemlerle çözümler aran[dı]” (Özcan, 2000b: 89). Yani aslında, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren özellikle dış politika ve savunma politikası alanlarını tekellerinde tutan sivil-askeri bürokratik elit eliyle, oldukça kapsamlı ve uzun vadeli bir “güvenikleştirme süreci” de başlamış oldu.

Şüphesiz bu yönelimde, Türkiye’deki “en güvenikleştirici aktör olan ordu”nun (Karakaya Polat, 2008: 9; Aras ve Karakaya Polat, 2008: 502) Türk siyasi hayatındaki tarihsel merkezi konumunun etkisi büyüktü. Jön Türk devriminin sonucu olarak ordu inanılmaz bir prestij kazanmıştı. Buna bağlı olarak, toplumun ve yönetim şeklinin askerileştirilmesi, ulus inşasının modernleştirici ilkesi hâline geldi (Karaosmanoğlu, 2009: 34). “...Ulusal kurtuluş savaşının asker kökenli kadroların önderliğinde gerçekleştirilmesi ve ardından yeni devletin bu kadro tarafından kurulması, hem toplumsal yaşamda ordunun kurtarıcı/kurucu rolünün öne çıkmasına ve bunun resmi söylemde vurgulanmasına neden ol[du], hem de devlet aygıtı içinde ordunun ağırlığının fazla olmasını sağla[dı]” (Uzgel, 2004: 137). Türk toplumunun orduya özel bir önem vermesi ve ayrıcalıklı bir konum sağlaması da ordunun yapısının, işlevinin, hatta “siyasal sürece darbe yoluyla ya da başka biçimde müdahalelerinin” sorgulanmamasına yol açtı¹⁸ (Uzgel, 2004: 139). Tarihsel ve kültürel şartların sağladığı imkânlar da kullanılarak uzun süre devam ettirildi. Bu merkezi konum, Türkiye’nin 1990’lardaki ulusal güvenlik sisteminin merkezinde, Genelkurmay Başkanlığı’nın ve onun denetimi altındaki Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Genel Sekreterliği’nin bulunması şeklinde de kendini göstermekteydi¹⁹ (Özcan, 2000b: 66).

Soğuk Savaş dönemindeki stratejik önem algısı ve NATO’ya üyeliğin vermiş olduğu güven duygusu, Türkiye için görece daha dar kapsamlı bir güvensizlik ortamı doğurmuştu ya da tek büyük tehdidin SSCB olarak algılandığı farklı bir güvenlik anlayışı yaratmıştı. Ancak, Soğuk Savaş’ın bitişiyle birlikte bu anlayış da sona erdi. NATO’ya üyelikle birlikte güvenlik söyleminin alt-metnine inmiş olan “terk edilme/ayrılma ve toprak kaybetme korkuları”, bu yeni döneme eşlik eden PKK ile mücadele ve AB’ye üyelik başvurusu konularının etkisiyle tekrar su yüzüne çıktı (Bilgin, 2005: 184). Özellikle PKK terörü, ordunun siyasette daha büyük bir rol oynamasına uygun ortamı hazırladı (Karakaya Polat, 2008: 3). Bu yeni

dönemde, Türkiye'nin ulusal güvenlik anlayışında ve stratejik tehdit algılamalarında köklü değişimlerin yaşanmasıyla birlikte, ulusal güvenlik siyaseti, özellikle iç tehditlere öncelik verilerek belirlenmeye başladı²⁰ (Ülman, 2000: 125-126). Bununla birlikte, bu anlayış değişikliği esasen, bürokratik ve özellikle de askeri elitin güvenikleştirici yönünü sorgulayan bir zihniyet değişikliğini değil, tehditlerin nicelikleri, nitelikleri ve türlerine ilişkin algılamalarda yaşanan dönüşümü göstermekteydi.

Güvenlik anlayışındaki bütün bu değişimlere rağmen, Türkiye'nin 1990'lardaki ulusal güvenlik sistemi, aslında Soğuk Savaş döneminin güvenlik algılamalarıyla uyumlu bir nitelik göstermekteydi. Söz konusu sistem, 1980-1983 yılları arasında iktidarda bulunan ve bu sistemin anayasal ve kurumsal dayanaklarını da hazırlayan Mili Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanmıştı. Ordunun hâkim durumda olduğu bu yapı, MGK Genel Sekreterliği aracılığıyla, ulusal güvenlik politikası ve dış politikanın oluşum aşamasında, MGK'daki etkili konumu aracılığıyla da karar alma aşamasında belirleyici rol oynuyordu. Sistem bu haliyle, 1990'lı yıllar boyunca değişen koşullara uyum sağlama ya da yeni sorunlara yönelik çözümler üretme bakımlarından oldukça yetersizdi (Özcan, 2000b: 65-66).

1990'larda Türkiye'nin dış politikasındaki başlıca sorunlar, AB ile ilişkiler, Kıbrıs sorunu, başta Ege sorunu olmak üzere Yunanistan'la ilişkilerde yaşanan sorunlar, Suriye ile su sorunu, İran'la köktendincilik sorunu ve Irak'la olan Kuzey Irak sorunu ve bu üç ülke konusunda bu sorunlara ek olarak bu ülkelerin Türkiye'deki Kürt sorunuyla olan bağlantılarına ilişkin sorunlar, demokrasi ve insan hakları sorunları, Boğazlar'ın güvenliği ve petrol boru hatları rekabeti gibi hem eski hem de yeni sorunlardı (Kut, 2000: 57-58). Bununla birlikte, 1 Ağustos 1992 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki habere göre, Milli Güvenlik Kurulu tarafından o yıl hazırlanan ve "Kırmızı Kitap" olarak da adlandırılan Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nde "bölücülükle/terörizmle savaş" (ya da "ayrılıkçılıkla mücadele") konusu, tehdit sıralamasının ilk basamağında yer alıyordu (Özcan, 2000a: 18). "Böylelikle, 'ulusal güvenlik stratejisinde bir yön değişikliği' yapılmış, 'daha önce Yunanistan ve Rusya Federasyonu'na göre düzenlenmiş olan savunma konsepti değiştirilmiş, ilk kez yapılan iç tehdit değerlendirmesiyle' tehdidin kaynağı Suriye-Irak-İran olarak saptanmıştı" (Bilgin, 2005: 187). Ulusal güvenlik politikalarına yön veren önceliklerin sıralamasındaki bu değişme, büyük ölçüde 1990'ların başlarında ortaya çıkan iki gelişmeye bağlıydı: Sovyetler Birliği'nin dağılması ve PKK terörünün yükselişi.

1990'ların ikinci yarısında ise, iç siyasal gelişmeler nedeniyle bu tehdit sıralaması bir kez daha değiştirildi. Esasen "Refah Partisi" faktörüne²¹ bağlı olarak, Şubat 1997'deki MGK toplantısında yeniden şekillendirilen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nde, "irtica" olarak adlandırılan gerici İslamcılık, bir numaralı tehdit olarak yer almaktaydı. Böylece, 1992'deki güvenlik söyleminde yer alan ayrılıkçılık ve terörizme, irticanın da eklenmesiyle tehdit algısının yelpazesi genişledi. Bilgin'in (2005: 187-188) iddiasına göre, bu değişikliği belgeye sokmak için teşvikte bulunan kurum, "ülkenin topraksal bütünlüğüne ve cumhuriyetin kurucu ilkelerine yönelik olan iç tehditler, dış tehditlerden daha ağır hâle gelmiştir" tezini öne süren Genelkurmay Başkanlığı'ydı. Yine Bilgin'e (2007: 562) göre, o dönemde "irtica ve Kürt ayrılıkçılığı", devlet ileri gelenlerinin yönetim ilkelerine yönelik iç muhalefetin en büyük iki eksenini oluşturuyordu. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nde yer alan tehditler listesi genişletilerek de, kamuoyu tartışmalarının susturulmasına ve kritik konulara yönelik alınan olağandışı tedbirlerin meşrulaştırılmasına olanak sağlanıyordu.

Yukarıda bahsedilen "güvenlik sendromu"nun üzerinde geliştiği altyapıya, bu tür gelişmelerin de eklenmesiyle birlikte, özünde siyasal olan birtakım dış politika sorunları²² ve iç siyasi meselelerin etkisine açık durumdaki bazı dış ilişkiler²³ güvenikleştirilerek birer güvenlik sorunu olarak tanımlandı.²⁴ Bu gibi konularda hayati önemde addedilen "ulusal birliğin, ülkesel bütünlüğün, Atatürkçü cumhuriyet rejiminin" kısacası "ulusal çıkarların" korunmasına vurgu yapılarak, izlenen politikanın sorgulanmasının hatta kamuoyu tarafından tartışılmasının bile "vatana ihanet"le eş tutulabileceği katı ve sınırları dar bir siyasi ortam yaratıldı²⁵ (Karakaya Polat, 2008: 3). Bu ortama hâkim olan güvenlik zihniyeti, uzun süredir devam etmekte olan ya da yeni ortaya çıkan dış politika sorunlarının çözümü yönünde yapılabilecek aydınlatıcı tartışmaların, fikir beyanlarının önünü tıkadı. "Güvenikleştirilmiş zihinler" yaratılarak, dış politika ve güvenlik politikaları konusunda devleti temsil eden askeri-bürokratik elite halk arasında bir uyum ortamı sağlandı. Güvenilmez olarak değerlendirilen siyasi elitlerin etkisi ise, güvenikleştirici zihniyetin izin verdiği ölçüde iç politika konularıyla sınırlı kaldı. Sonuçta, 1990'ların sonuna gelindiğinde Türkiye, dış politikasını bu güvenlik sendromuna endekslemiş olmanın yarattığı kısıtlardan dolayı küresel politikanın gereklerini karşılamaktan oldukça uzak ve neredeyse bütün komşuları ile sorunlu ilişkileri olan bir ülke konumundaydı.

Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Anlayışında Dönüşüm

Ancak 2000'lerin ilk yıllarıyla birlikte, bu durumda değişmeler görüldü. AB'nin Türkiye'deki reform sürecini teşvik eden 1999'daki kararının ardından, Türkiye'nin "ulusal güvenlik" tanımı hakkında kamuoyunda tartışmalar ortaya çıkmaya başladı. Reform sürecinin hızlanmasıyla birlikte "siyasal alanın meşruiyet sınırlarının daha sivil ve demokratik ölçütler uyarınca belirlendiği, siyasal alanın sivil toplum lehine genişlediği ve devletin güvenikleştirme pratiklerinin kısmen de olsa kamusal tartışmaya açılabilirdiği bir döneme girildi..." (Kaliber, 2005: 53). 2001 Ağustosunda Anavatan Partisi'nin kongresinde konuşan dönemin Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz, Türkiye'nin AB'ye entegrasyonunun, anayasadaki değişiklikleri ve AB tarafından talep edilen diğer reformları bertaraf eden "ulusal güvenlik sendromu" yüzünden geciktirildiğini iddia etti.²⁶ Yılmaz'a göre sorun, Türkiye'nin ulusal güvenlik kavramsallaştırmasının AB ülkelerine göre çok geniş tutulmasının yanında, ulusal güvenliğin kapalı kapılar ardında tanımlanmasıydı. Kamuoyunun ve onun temsilcilerinin bu süreçte ya çok sınırlı etkisi vardı ya da hiç yoktu. Bu konuşmasından on gün sonra da, ulusal güvenliğin herkesi ilgilendiren bir konu olduğunu ve sadece siyasi partiler tarafından değil, kamuoyu tarafından da tartışılması gerektiğini belirten bir açıklama yaptı. Yılmaz'ın bu sözleri Genelkurmay Başkanlığı, MHP gibi aktörler tarafından tepkiyle ve sert bir dille karşılanırken, TÜSİAD, ATO, MAZLUMDER gibi sivil toplumu temsil eden örgütler tarafından desteklendi (Bilgin, 2005: 189-192).

Zaten bu dönemde, artık Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan ve geleneksel olmayan bazı tehditlerle mücadele konusunda geleneksel orduların kullandıkları yöntemlerin ve yapılanmalarının yetersiz olduğunun da farkına varılmıştı. Özellikle, geleneksel savaş yöntemleriyle sona erdirilememeleri nedeniyle uzayan etnik çatışmalarda, çatışmaların ağırlık merkezi savaş alanından toplumsal/siyasal çevreye kaymaktaydı. Bu tür gelişmeler sonucunda devletler dış politikalarında değişiklik yaparken, ordular da askerlik mesleğinin ve tehditlerin yeniden tanımlanması ve yapılarının yeniden düzenlenmesi ihtiyacını hissediyorlardı (Özcan, 2000a: 15). Bu durum, TSK içinde de artık yeni bir tehdit tanımlaması yapılması gerektiği yönünde bir düşüncenin oluşması sonucunu doğurmuştu.²⁷

Siyasi çevrelerde, orduda ve kamuoyunda ulusal güvenlik anlayışının sorgulanmaya başladığı bu döneme eşlik eden bir başka gelişme, 1999 Helsinki Zirvesi kararı ile başlayan ve AKP Hükümeti'nin kurulmasıyla

birlikte hızlanan AB'ye uyum sürecinde çıkarılan “uyum paketleri” ile anayasanın birçok kez değiştirilmesiydi. Sonuncusu 12 Eylül 2010 referandumunun ardından gerçekleştirilen bu değişikliklerle MGK'daki güç dengesinin sivil üyeler lehine değiştirilmesi, MGK'ya sivil bir genel sekreterin atanması, YÖK'ten ve RTÜK'ten askeri üyelerin çıkarılması, TSK'nın Sayıştay'ın hukuki denetimine tâbi kılınması, Yüksek Askeri Şura'nın bazı kararlarına karşı yargı yolunun açılması ve askeri yargının görev alanının yeniden tanımlanması gibi düzenlemeler yapıldı.²⁸ Bu değişikliklerle ordunun yetkileri sınırlandırılarak, iç ve dış politika üzerindeki etkisi azaltıldı²⁹ (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 501).

2000'lerde Türkiye'deki güvenlik anlayışının dönüşümünü hızlandıran önemli gelişmelerden biri de AKP iktidarının yeni dış politika vizyonuydu. 2003'ten itibaren Başbakan Erdoğan'ın dış politika konusundaki baş danışmanı olarak görev alan ve 1 Mayıs 2009'da Dışişleri Bakanı olarak atanan akademisyen Ahmet Davutoğlu, bu yeni dış politikanın entelektüel mimarıydı. Davutoğlu, kendi dış politika anlayışını yeni bir coğrafi tasavvur üzerine kurarak komşularının Türkiye'ye yabancılaşmasına bir son verilmesi gerektiğini vurguluyordu. Özellikle Orta Doğu bölgesine yönelik olumsuz imajların ve önyargıların silinmesi ile Türkiye'nin dış politikasının içerdeki değerlendirmelerin yarattığı kısıtlardan tamamen kurtulabileceğini iddia ediyordu (Aras, 2009: 3-4). Yeni dış politika araçlarından biri olarak sunulan “proaktif dış politika” ile öncelikle “komşularla sıfır sorun” anlayışına dayanan bir ilişkinin sağlanması ardından da “maksimum işbirliği” aşamasına geçilmesi hedefleniyordu (Aras, 2009: 8-9). Aslında Davutoğlu'nun bu yeni dış politika vizyonu, Türkiye'ye uzun süredir hâkim olan “ulusal güvenlik sendromu”nun temelinde yatan “tarihsel miras” ve “coğrafi konum” gibi faktörlerin birer avantaj olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündeki yeni bir varsayımına dayanmaktaydı (Davutoğlu, 2009: 65-93).

Yeni bir dış politika anlayışı, zorunlu olarak yeni bir güvenlik anlayışını da beraberinde getiriyordu: “...Türkiye, bir çevre ülke olma rolünü geçmişte bırakmalı ve yeni bir konum edinmelidir: güvenlik ve istikrarı sadece kendisi için değil, aynı zamanda çevre bölgeleri için de sağlayan bir konum. Türkiye kendi güvenlik ve istikrarını, çevresinde düzeni, istikrarı ve güvenliği sağlamak için daha aktif ve yapıcı bir rol oynayarak garanti altına almalıdır” (Davutoğlu, 2008: 79). Türk dış politikasını oluşturma sürecinin beş ilkesinden biri olarak da, Türkiye'nin kendi bölgesinde bir etki alanı kurabilmesi için öncelikle ülke içindeki demokrasi ve güvenlik arasındaki dengenin kurulması gerektiği öne

sürülüyordu (Davutoğlu, 2008: 79, 95). Bu çerçevede, Davutoğlu'nun vizyonu, ulusal güvenlik kültürü ve jeopolitik kültürü üzerinde büyük bir etki yaparak siyaset yapıcılarının ufkunu genişletti ve dış politikada yeni tutumların ortaya çıkmasını sağladı. Bu süreç, ulusal güvenlik formülasyonunu yeniden şekillendirerek dış politika yapım sürecine yeni aktörlerin de katılımını sağladı (Aras, 2009: 4-5).

Bütün bu gelişmelerin sonucu olarak Türkiye, son birkaç yıldır etkisini daha fazla hissettiren bir “güveniksizleştirme süreci”ne girdi. Bu süreçte “devlet – toplum ilişkilerini devletin kurumsal öncelikleri ve güvenlik gereksinimleri uyarınca ve hiyerarşik bir dille kuran, ikincisinin ilkinin söylem ve tasarruflarının nesnesi olmaktan ileri gidemediği ve Türk modernitesinin devlet merkezci, monolitik niteliğinin aşılmasının başlıca müsebbibi olan” (Kaliber, 2005: 53) anlayışın çözüldüğü görüldü. Diğer faktörlerin yanında, bu güveniksizleştirme süreci esasen, AB'ye katılma sürecinin ve buna eşlik eden demokratikleşmeye yönelik adımların, siyasi alanın dönüşümünün, AB normları ve ilkelerinin bölgesel siyasete uygulanmasının bir sonucuydu. Bu güveniksizleştirme ve demokratikleşme sürecinin içinde, önceden güvenlikleştirilen ve dramatize edilen bazı meseleler, normal siyasi meseleler olarak algılanmaya başladı. Böylece siyaset oluşturma süreci düşünsel engellerden kurtarılarak bölgesel siyasette dış politika davranışlarının esnekliği ve dış politika yapılarının hareket kabiliyeti alanlarında önemli bir ilerleme gerçekleşti (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 495).

Yasalarda yapılan değişikliklerle yapısal dönüşümlerin sağlanması sonucu ordunun siyaset üzerinde etki kurmasını sağlayan araçlar ortadan kaldırılmakla birlikte, bu süreçte ordunun kendisi de dış politika konusunda kamusal söylemler açısından daha az görülür oldu (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 500) ve siyasete dâhil olmama konusunda giderek daha dikkatli davranmaya başladı. Karaosmanoğlu'na göre, bu duruma yol açan nedenler şunlardı: cumhuriyetin ilanından itibaren kendini modernleştirici aktör olarak konumlandıran ordu, günümüzde sivil üstünlüğünü ima eden demokrasinin modernleşmeden ayrı tutulamayacağına bilincine vardı. Ayrıca, ordunun siyasete müdahalesi gündeme geldikçe ve gerek medyada gerek akademisyenler tarafından bu konu tartışıldıkça ordunun prestiji azaldı.³⁰ Son olarak, kamuoyundan demokratikleşme yönünde gelen yoğun baskı da ordunun kendini geri çekmesine neden oldu (Karaosmanoğlu, 2009: 39).

Bununla birlikte, aslında bu güveniksizleştirme süreci, topyekûn bir güveniksizleştirmeden ziyade, belli bazı konuların tartışmaya açılarak

güvenliksizleştirilmeye çalışıldığı bir ortamın oluştuğuna işaret ediyordu. Yani çeşitli iç ve dış faktörler bir araya gelerek, güvenliksizleştirmeye olanak sağlayan bir çevre üretmişlerdi (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 496, 502). Bu imkân sayesinde de, güvenlikleştirilmeleri nedeniyle uzun süredir Türk dış politikasını meşgul eden bazı sorunlara, siyasi ortamda ve siyaset araçları kullanılarak çözüm bulunmaya çalışıldı. ABD'nin 2003'te Irak'a karşı başlattığı müdahaleye Türkiye'nin destek verip vermemesi konusu, Kıbrıs sorununun çözülmesi yönünde atılan adımlar, İran ve Suriye ile ilişkilerin iyileştirilmesi, Rusya'ya ve Ermenistan'a yönelik başlatılan açılımlar gibi dış politika konuları, hep bu güvenliksizleştirmeye olanak sağlayan ortamın yarattığı daha az devlet merkezli daha fazla kamuoyunu kapsayıcı tartışmaların ve fikir ayrılıklarının etkisine açık bir şekilde ele alındı (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 500, 511-513; Kaliber, 2005: 51-54).

Dış politika ve güvenlik konularındaki bu yeni anlayışlar, Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nin içeriğine de yansdı. 2005 yılına ait belgede “irtica” ve “bölücülük”, iç tehdit sıralamasının en üstünde yer alırken, İran, nükleer ve konvansiyonel füze programları nedeniyle dış tehdit sıralamasında zirvede yer almıştı (Aydıntaşbaş, 2010). Ancak bu kez sivil bürokrasinin ağırlıklı olarak yer aldığı yeni MGK yapılanması içinde tamamen yeni baştan yazılarak hazırlanan 2010 Mili Güvenlik Siyaset Belgesi'nde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından hiçbir grup tehdit olarak nitelendirilmedi ve güvenlik kavramı, ekonomik güvenlik, enerji güvenliği, sanal ortam güvenliği, gıda ve su güvenliği gibi konuları da içine alacak şekilde geniş bir anlamda yorumlandı (Balcı, 2010). Belgede Türkiye'nin hiçbir komşusunun dış tehdit olarak sayılmadığı da iddia edildi.³¹

1990'larda zirveye çıkan ve bu dönem boyunca hâkim olan güvenlikleştirilmiş dış politika anlayışı nedeniyle gayet sorunlu olan komşularla ikili ilişkiler konusu, bu süreçten en çok yarar gören alanlardan biri oldu. Bazı komşu ülkelerle olan ilişkilerdeki sorunlar, güvenliksizleştirme süreci sayesinde başarılı bir şekilde değerlendirilip çözüme ulaştırıldı³² Ancak diğer bazı komşularla yaşanan sorunlar, yine siyasi alanda üretilen yöntemler doğrultusunda yapılan girişimlerin başarısız kalması sonucu çözülemedi. Örneğin, Ermenistan'la ilişkilerin iyileştirilmesi girişimi, bu başarısızlık örneklerinden biriydi. Şüphesiz, farklı ülkelerle olan ilişkileri etkileyen farklı iç ve dış dinamiklerin varlığı, bu güvenliksizleştirmeye uygun ortamın her seferinde aynı etkiyi yapmasına engel olan bir faktördü. Bununla birlikte, belki de daha önemli bir faktör, güvenlikleştirmenin sadece askeri sektöre ait bir eylem olmaması

nedeniyle, ordunun bu alanda azalan etkisinin otomatik olarak güveniksizleştirmeyi de beraberinde getireceği yönünde bir iddiada bulunmanın mümkün olmamasıdır (Aras ve Karakaya Polat, 2008: 502). Türkiye’de başlıca güvenikleştirici aktör olan ordunun etki ve yetkisinin azalmasıyla birlikte ortaya çıkan güveniksizleştirmeye uygun ortamın, bazı konularda güvenikleştirici etkide bulunmaya devam eden siyasi elitler, medya, sivil toplum kuruluşları, akademi gibi aktörlere ait söylemsel pratikler nedeniyle, bazen sorunlu bir nitelik arz ettiği görülmektedir.

Dış politikanın oluşturulması ve uygulanması süreçlerinin daha demokratik, daha tartışmaya açık hâle gelmesiyle birlikte, ordunun bu alandan çekilmesi sonucu ortaya çıkan boşluk, bazı siyasetçiler, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve medya tarafından doldurulmuştur. Ve bu yeni aktörler, bazı konularda eskiden beri var olan resmi devlet söylemini ve yönetim aklını sürdürerek güvenikleştirici etkinin de sürmesine olanak sağlamışlardır. Nitekim Kopenhag Okulu’nun iddiasına göre, belli bir konuda konuşmaya yetkili kılınmamış olmakla birlikte, yetkiyle konuşmak mümkündür. Yani, güvenikleştirici söylemin, alımlayıcı kitle tarafından kabul görmesi ile başarılı bir güvenikleştirme gerçekleştirilmesi için, bu söylemde bulunan aktörün bu konuda yetkili olması elzem değildir. Yetkili olma, sadece güvenikleştirici söylemin başarıya ulaşma şansını artırmaktadır³³ (Aradau, 2004: 395). Mevcut Türk dış politikasındaki genel anlayış ya da eğilim güveniksizleştirmeye dayanıyor olsa da, belli konularda “güvenikleştirilmiş olan zihniyetin” bu süreci sekteye uğratmakta olduğu iddia edilebilir.

Türkiye’nin ulusal güvenlik anlayışındaki dönüşüm, güvenikleştirici aktörlerin yanı sıra, Kopenhag Okulu’nun güvenlik analizinin birimleri olarak nitelendirdikleri öğelerden olan başvuru nesnelere ve işlevsel aktörlerin de görece değişmesine neden olmuştur. Türkiye’nin güvenlik gündemini yansıtan en önemli belge olarak nitelendirebileceğimiz Milli Güvenlik Siyaset Belgesi’nin yeni içeriğinin vurgu yaptığı tehdit unsurları, güvenlik tanımlayıcılar açısından daha önceki dönemlerin değişmez başvuru nesnelere olan ulusal birlik, ülkesel bütünlük, laiklik gibi öğelerin yanı sıra demokrasi, ekonomi ve ulusal ve bölgesel barış gibi öğeleri de içerecek şekilde genişletilmiştir. Hatta bu ilk grupta saydığımız başvuru nesnelere ancak meşruiyet tartışmalarının yoğunlaştığı dönemlerde referans yapma gibi bir eğilim benimsenmiş, süreklilik taşıyan vurgu ikinci gruptaki başvuru nesnelere yöneltilmiştir.

Benzer şekilde, Türkiye’deki bu dönüşüm sürecinden işlevsel aktörler kategorisinde değerlendirebileceğimiz gruplar da büyük ölçüde

etkilenmişlerdir. Önceki dönemlerde -her ne kadar sınırlı bir etkileri olsa da- özellikle TÜSİAD'ın temsilcisi olduğu büyük sermaye çevrelerinin işlevsel aktörler olarak güvenlik gündeminin belirlenmesi sürecini etkilemeye çalıştıkları görülmektedir. Demokratikleşme ve güvenlik anlayışındaki dönüşümle birlikte TÜSİAD'ın yanı sıra yeni sermaye çevrelerinin ve bazı Sivil Toplum Kuruluşları'nın bu sürece dolaylı da olsa daha etkin bir şekilde dâhil olmaya çalıştıkları iddia edilebilir. Hatta etkileri gayet sınırlı olmasına rağmen Aleviler ve Kürtler gibi bazı kimlik temelli grupların da Türkiye'nin güvenlik gündeminin belirlenmesi sürecine eklenmeye çalıştıkları görülmektedir. Ancak bu kimlik temelli gruplar açısından mevcut durum, bu grupların genellikle hem kendilerini başvuru nesnesi olarak konumlandıran hem de kendi güvenliklerine referans yapan işlevsel aktörler şeklinde davranmaları gibi karmaşık ve esasında Kopenhag Okulu'nun önerdiği tanımlara uymayan bir mahiyet arz etmektedir.

Alımlayıcı kitle açısından da niceliksel ve niteliksel değişimler söz konusudur. Sivil-askeri bürokratik elitin güvenlik gündemini ve dış politika adımlarını belirleyen yegâne aktör olduğu dönemde, bu elit grubu dışındaki herkesin dâhil edilebileceği ve pasif konumda görünen alımlayıcı kitlenin, yeni dönemle birlikte artık hem güvenlikleştirici aktörler karşısında daha aktif hem de farklı çıkar grupları temelinde ayrıışmış kesimlerden oluşan bir öge olduğu iddia edilebilir.

Sonuç

Türkiye'nin ulusal güvenlik anlayışındaki dönüşüm ve yeni dış politika vizyonu, küresel ve bölgesel gelişmelerle birlikte düşünüldüğünde, Türkiye'ye hedefi olan etkin aktörlük ve bölgesel liderlik konularında büyük fırsatlar sunmaktadır. Nitekim son yıllarda hız kazanan "proaktif dış politika" uygulamaları, Türkiye'nin de koşulların uygun olduğunu düşündüğü her durumda bu fırsatları kaçırmamak için büyük oynama konusunda istekli olabileceğini göstermektedir. Elbette dış politika alanındaki bu tür girişimlerin başarıya ulaşabilmesi için öncelikle iç politikada demokratik dönüşümün gerçekleştirilmiş olması ve ulusal güvenlik anlayışının küresel gelişmelerle ve eğilimlerle uyumlu hâle getirilmesi gibi bazı ön şartların sağlanması gerekmektedir.

Türkiye'de son yıllarda bazı iç ve dış sorunların güveniksizleştirilmesi sürecinin yaşandığı gözlenmektedir. Önceden güvenlik sorunu olarak nitelendirilen bu meselelerin siyasi tartışmalara

konu edilmesi, belki her durumda bu sorunların çözümü aşamasında aynı pratik etkiyi sağlamamıştır. Ancak en azından, bir sorunun çözümü için atılması gereken ilk adımın ne olduğu konusunda bile olsa, bu tür tartışmaların siyasi arenada gerçekleştirilmesi, hem yıllardır dış politika gündemini meşgul eden bazı “kıdemli” sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik umut ışığı doğurarak güvenlik ikilemlerinin o inatçı yapılarını kırabilecek hem de alımlayıcı kitle olarak adlandırabileceğimiz kamuoyunun bu tür sorunlara yönelik ilgisini ve bilgisini artırarak güveniksizleştirme sürecinde daha aktif bir rol almasını sağlayabilecektir. Nihayetinde, özünde siyasal olan bazı meselelerin güvenlik gündemine alınarak bir nevi dokunulmazlık zırhına büründürülmesi ve uzun süre çözümsüz bırakılmasından daha tercih edilebilir olan durum, yine çözümsüzlükle sonuçlansa bile bu meselelerin siyasi pazarlıklara konu edilmesidir. Bu tercihin yönünü etkileyebilecek olan bir gerçek vardır: her pazarlık uzlaşmayla sonuçlanmayabilir ama her uzlaşma bir pazarlığın ürünüdür. Güvenikleştirme, bu pazarlık imkânını ortadan kaldırmaktadır.

Henüz tam kapsamlı bir güveniksizleştirme girişiminde bulunulduğu gözlenirse de, güveniksizleştirmeye uygun ortamı sağlayan koşullar günden güne güçlenmektedir. Güveniksizleştirmeye yönelik sürecin daha da hızlanması ve farklı alanlara yayılması, hem Türkiye’nin iç barışını sağlaması açısından yardımcı olabilecek hem de bu sayede “komşularla sıfır sorun” gibi dış politika hedeflerine yönelik daha sağlam adımlar atmasını mümkün kılacaktır. Böylece güveniksizleştirme sürecinden kazanılacak olan deneyim, örneğin Türkiye’nin son yıllarda çevre bölgelerine ilişkin olan çeşitli anlaşmazlıklarda üstlenmeye çalıştığı arabuluculuk rolüne de katkı sağlayabilir. Özellikle güvenikleştirmeye müsait siyasi ve toplumsal yapıların yoğun olarak görüldüğü Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu gibi bölgelerdeki ülkelerin veya daha küçük çaplı siyasi aktörlerin aralarındaki sorunlar, büyük ölçüde güvenlik ikileminin niteliklerine sahiptir. Demokratikleşme ve güveniksizleştirme gibi birbiri içine geçen süreçlerin henüz taze olan deneyimleri, Türkiye’nin girişeceği arabuluculuk çabalarında taraflara yol gösterme bakımından büyük imkânlar doğuracaktır.

Notlar

¹ Güvenlik çalışmalarında genişletici yaklaşım (daha geniş bir güvenlik gündemi oluşturma çabası), ancak 1980’lerde ortaya çıkabildi. Gelenekçiler ile genişleticiler arasındaki tartışmayı teşvik eden gelişmeler, 1970’lerde ve 1980’lerde uluslararası ilişkilerde

ekonomik ve çevresel gündemlerin yükselişi ve 1990'larda kimlik meselelerine ve uluslaşırı suça yönelik ilginin yükselişiydi (Buzan, 1997: 6, 8-9).

² İnternette ulaşılın bu elektronik versiyon ile kitabın basılı hâlinin sayfa numaraları farklıdır. Burada verilen sayfa numaraları, elektronik versiyondaki numaralardır.

³ Waever'ın (1995: 52) güvenlik çalışmalarına ilişkin sınıflandırması "1- geleneksel devlet-merkezci yaklaşım 2- eleştirel (daha geniş bir güvenlik anlayışını savunan) yaklaşım 3- söz-eylem yaklaşımı" olarak sıralanırken, Buzan (1997: 5), "1- gelenekçi 2- genişletici 3- eleştirel" ayrımını kullanmaktadır. Genişletici yaklaşımın, geleneksel yaklaşıma getirdiği eleştiri, güvenlik kavramının özünden ve sürece ilişkin değerlendirmelerden ziyade güvenlik gündeminin kapsamına yönelik olduğu için, Waever'ın ayrımına karşın, Buzan gibi, güvenlikleştirme yaklaşımını esasen eleştirel bir yaklaşım olarak değerlendirmek daha doğru görünmektedir. Bununla birlikte, Kopenhag Okulu'nun tezlerine yöneltilen eleştirilerin de dördüncü bir tür olarak konumlandırılabilirdiği iddia edilebilir.

⁴ Waever'a (1995: 48-50) göre, 1980'lerde güvenlik gündeminin genişletilmesi yönündeki çağruların kendi hâkimiyetlerini ortadan kaldırdığı yönünde şüphe duyan güvenlik yapılanmaları/elitleri, 1989'da Merkezi ve Doğu Avrupa'da yaşanan devrimlerden sonra, "güvenlik gündeminin genişletilmesini, kendi toplumsal hâkimiyetlerinin daha geniş alanlara yayılmasına olanak sağlayacak bir araç olarak" gördüler ve bu tutumu savunmaya başladılar.

⁵ Kopenhag Okulu'na göre, "burada 'uluslararası ilişkilerde' nitelendirmesini eklemek önemlidir çünkü bu bağlamdaki güvenlik kavramı gündelik dildeki kullanımla özdeş değildir... Uluslararası güvenliğin kendi ayrı ve daha uç noktada bir anlamı vardır... Bu bağlamda güvenlik, hayatta kalmayla/varlığını sürdürmeyle (*survival*) ilgilidir" (Buzan, 1997: 13-14; Buzan, vd., 1997: 21).

⁶ Söz-eylem kuramı, İngiliz dil felsefecisi John Langshaw Austin'in esasen "*How to do Things with Words*" adlı eserinde ortaya koyduğu bir yaklaşımdır. Austin'e göre, dil felsefecileri sadece doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir bildirim cümlelerini inceleyerek doğrulama ilkesine kayıtsız olmasına rağmen anlamsız sayılamayacak çok sayıda "sözcelem"i (*utterance*) görmezden gelmek gibi bir yanılgı içine düşmüşlerdir. Hâlbuki doğru ya da yanlış olarak nitelendirilemeyeceği hâlde gündelik dilde yaygın şekilde kullanılan birçok anlamlı sözcelem mevcuttur. Örneğin, eşlerden birinin nikâh sırasındaki "evet" beyanı, doğru ya da yanlış olarak değerlendirilememesine rağmen oldukça anlamlı bir sözcelem; çünkü bu sözcelem ile evlenme edimi (eylemi) gerçekleştirilmektedir. Benzer sözcelemler, ad verme, miras bırakma ve bahse girme gibi edimlerin gerçekleştirilmesi sırasında da kullanılmaktadır. Bununla birlikte Austin, bazı koşulları yerine getiremeyen edimsel sözcelemlerin 'başarısız' olduğunu belirtmektedir. "Örneğin, ertesi gün yapılacak ad verme ve denize indirme töreni için kızakta bekleyen bir gemi

hayal edelim. Gecenin geç bir saatinde bu gemi ye yaklaşip elindeki şarap şişesini geminin gövdesine fırlatarak ‘Bu gemiye *Başkomutan Stalin* adını veriyorum’ diye seslenen bir ayyaşın sözcelemi, ad verme edimi için gereken koşullar yerine getirilmiş olmadığından ‘başarısız’ bir edimsel sözcelemdir” (Altınörs, 2003: 135-138). Austin’in söylenmesi sırasında veya söyleme yoluyla belli bir eylemin gerçekleşmesi şeklinde açıkladığı bu “söz edimleri” (*speech acts*), diğer bir ifadeyle söz-eylem kuramı, Kopenhag Okulu’nun güvenlik konusuna yaklaşımındaki mantıksal zemini hazırlamıştır.

⁷ Vurgu bana aittir.

⁸ Güvenlik meselelerine konu olan askeri ve siyasi sektörler, Soğuk Savaş’ın sonlarına doğru, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektörler de eklenmiştir (Buzan, vd., 1997: 7-8).

⁹ Buzan’a (1997: 11-12) göre, yeni güvenlik gündeminde devlet, eskisindekine oranla daha az önemlidir. Hâlâ merkezi konumunu sürdürmektedir fakat tek başvuru nesnesi ya da başlıca tehdit simgesi olma konularındaki hâkimiyetini yitirmiştir. “Yeni başvuru nesnelere devletin üstünde (uluslararası rejimler), altında (insan hakları bağlamında bireyler) ve yanında (ekosistem, küresel ekonomi) kurulmaktadır.”

¹⁰ Askeri sektörde başvuru nesnesi genellikle devlettir ve güvenikleştirici aktör de bir anlamda yine devlet olabilir. Fakat bazı işlevsel aktörler de kararları etkileyebilir. Silahlı güçler bu durumu, mevcut hükümete ya da onun politikalarına yönelik bir darbeyi haklılaştırmak için kullanabilirler. Geleneksel güvenlik çalışmaları, bütün askeri ilişkileri güvenlik mevzuu olarak görme eğilimindedirler. Siyasi sektörde ise tehditler genellikle dayanılan ilke temelinde, yani egemenlik ve bazı zamanlarda buna eşlik eden bir ideoloji temelinde tanımlanır (Buzan, 1997: 16; Buzan, vd., 1997: 42).

¹¹ Balzacq (2005: 177, 194), bu ögelere bir de “başvuru öznesi”ni (*referent subject*) eklemektedir. Balzacq, bunu “başvuru nesnesi” ile bir denge kurabilmek için kullandığını söylemekte ve başvuru öznesini, “güvenliğinin sağlanması gereken şey” olarak tanımlamaktadır.

¹² “Audience” kelimesinin Türkçe’ye “alımlayıcı kitle” olarak çevrilmesinin nedeni, güvenikleştirme söyleminin başarılı ya da başarısız olmasında söylemin muhatabı olan bu kitlenin “alımlamasının yani anlayarak kabul etmesinin” esas önemli faktör olmasıdır. Bu alımlama aşamasında, aslında söz konusu kitle, güvenikleştirme açısından oldukça aktif bir rol oynamaktadır. Nitekim Kaliber de (2005: 38) “*audience*” terimini “alımlayıcı kitle” olarak çevirmeyi tercih etmiştir.

¹³ “Kabul etme’yi medeni ve baskıdan uzak bir şekilde tartışma anlamında düşünmek zorunlu değildir, bu sadece bir emrin her zaman zor ve rızaya dayandığı anlamına gelir. Güvenikleştirme asla, sadece empoze edilemeyeceği için birinin bu yöndeki iddiasının tartışılmasına yönelik bir ihtiyaç vardır” (Buzan, vd., 1997: 25).

¹⁴ Aradau'ya (2004: 393) göre, güvensizleştirme sorusu, arzuladığımız politikayla yakından alakalıdır. “İstisnai önlemler politikası mı istiyoruz yoksa tartışılmaya müsait yavaş prosedürlerden oluşan demokratik politika mı?”

¹⁵ Bu eleştiriyi bir örnekle daha anlaşılır hâle getirmek gerekirse, örneğin nükleer silahların varlığı, belli bir aktör/grup tarafından tehdit olarak algılandığında da algılanmasa da aslında her zaman bir tehdit olarak görülebilir. Bu nedenle, öznel algılardan bağımsız ve gerçek bir tehlike olan nükleer silahları, tehdit hâline getiren ve güvenlik sorunu yapan şey, güvenlileştirici aktörün bu yöndeki söylemi değildir.

¹⁶ Uzgel'e (2004: 144) göre, “Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafi konum göz önüne alındığında dış politikanın özellikle güvenliği ilgilendiren boyutlarında siyasal iktidar hangi çıkarları temsil ederse etsin, herhangi bir karar almadan önce ordu etkenini en azından göz önünde bulundurmak zorunluluğunu hissetmektedir.”

¹⁷ Bu duruma istisna olarak 1960'larda ve özellikle de 1970'lerde Kıbrıs sorunu nedeniyle Türkiye'nin NATO üyeliğinin kamuoyu tarafından tartışılması gösterilebilir. Yine 1990'ların başlarında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile ortaya yeni Türk kökenli devletlerin çıkması ve Körfez Savaşı'nın Türkiye'nin güneyinde yarattığı kaotik ortam gibi fırsatları değerlendirme amacıyla görece revizyonist bir politika izlemeyi hedefleyen Turgut Özal'ın kısa ömürlü girişimleri, siyasi elit tarafından yöneltilen bir sorgulama olarak görülebilir.

¹⁸ Hatta Uzgel (2004: 139-140), “Türkiye’de herhalde sorgulanmayan ve eleştirilmeyen tek kurum ordudur” demektedir.

¹⁹ Uzgel'e (2004: 143) göre, MGK'nın varlığı, “ordunun iç ve dış güvenlikle ilgili konularda kendi yaklaşımını sivil otoriteye aktarmasının hukuksal çerçevesini çizmektedir.” Bu bağlamda oluşan genel uygulama, “MGK’da alınan kararların Bakanlar Kurulu’nda olduğu gibi benimsenmesi şeklinde olmaktadır.”

²⁰ Aslında bu dönemde, birbiriyle rekabet hâlinde olan iki güvenlik anlayışından bahsetmek mümkündür. Bunlardan biri, yukarıda bahsi geçen ve esasen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin etkisiyle şekillenen güvenlik anlayışı, diğeri ise liberal ekonomi anlayışının etkilerinin görüldüğü ve yeni yeni ortaya çıkmakta olan siyasi kanadın güvenlik anlayışıdır. Karaosmanoğlu'nun da vurguladığı gibi, Soğuk Savaş'ın ardından ortaya çıkan küresel koşullar, Türkiye'nin ufkunu genişleterek reel-politik kültürünü de daha ılımlı hâle getirmişti. Uluslararası sistemsel değişimin ötesinde, Turgut Özal'ın 1980'lerdeki ve 1990'ların başlarındaki yeni liberal vizyonu, Türkiye'nin güvenlik kültürü üzerinde, etkileri uzun vadede görülecek bir dönüşüm başlatmıştı. Dış ilişkilerde ekonomik algılamaların artması ile birlikte, iş çevrelerinin ve yönetici/idari elitin dış politika yapımındaki etkisi görece artmıştı. Geleneksel dış politikayı ve güvenlik politikasını oluşturan elit, yeni bir ulus-üstü öge ile tanışmış oldu. Ekonomik reformlar, özel ve kamu

sektörleri arasındaki iş ilişkilerini teşvik ederek ve ordunun devlet merkezli iç ve uluslararası ilişkiler algısını ılımlılaştırmaya katkıda bulunarak savunma sanayisini de etkilemişti (Karaosmanoğlu, 2009: 37). Bununla birlikte, bu yapısal dönüşümün dış politika ve güvenlik anlayışı üzerindeki etkileri, ancak 2000'lerle birlikte AKP'nin bu yarım kalan süreci tamamlama niyetini taşıyarak iktidara gelmesi sonucu görüldü.

²¹ 24 Aralık 1995'te yapılan genel seçimlerde, Necmettin Erbakan liderliğindeki Refah Partisi, seçimlerden birinci parti olarak çıktı ve İslamcı kanadın siyasi arenadaki etkisini artırdı. Bu durum, kendini modern Türkiye Cumhuriyeti'nin koruyucusu olarak tanımlayan ve ulusal birliği, toprak bütünlüğünü ve laik rejimi koruma gibi öncelikli görevler benimseyerek karar verme süreçlerinde önemli bir ağırlık kazanan ordunun (Karakaya Polat, 2008: 3) adeta teyakkuza geçmesine neden oldu. Yukarıda belirtildiği gibi, TSK, hem ülkenin güvenlik siyasetinde irticai tehdide özel bir vurgu yapılmasını sağlayarak hem de dış politika üzerindeki etkisini iyice artırarak bu süreci kontrol altında tutmaya çalıştı. Bu dönemde, ordunun dış politika yapım süreci üzerindeki etkisi zirveye ulaştı (Kut, 2000: 56) ve “üst düzeyde askeri yetkililerin daha sıklıkla gerçekleştirdikleri dolaysız müdahalelerin bir sonucu olarak, dış politikada askeri yapının sürekli denetim altında tuttuğu bir alan oluş[tu]” (Özcan, 2000b: 75). Özellikle Türkiye'nin ulusal güvenliğine en fazla tehdit algıladığı Orta Doğu ülkeleri ve Yunanistan'la olan ilişkilere yönelik politikalar, giderek daha belirgin bir biçimde askeri bürokrasinin görüşleri doğrultusunda belirlendi (Kut, 2000: 57).

²² Örneğin Kıbrıs sorunu (Kaliber, 2005).

²³ Örneğin PKK ve irtica tehditleri nedeniyle Suriye ve İran'la olan ilişkiler (Aras ve Karakaya Polat, 2008).

²⁴ Bilgin'e (2007: 563) göre, güvenliğin tanımlanması aşamasında askerlerin bu derece etkili olmalarında, ordunun “güvenlik bilgisi” üzerindeki sorgulanmayan otoritesinin yanı sıra “sivil toplumsal aktörlerin ve onların temsilcilerinin güvenlik konularına yönelik ilgilerinin sınırlı olması” gibi faktörler de rol oynuyordu.

²⁵ Kaliber'e (2005: 47) göre, “Devletçi dünya görüşleri ve refleksleri en az sivil ve askeri bürokratik zümre kadar güçlü olan siyasetçiler iş başında [olduğu sürece] Türkiye'nin dış politik meselelerine ilişkin resmi tutumu tam bir uzlaşma içinde belirlenegel[mişti].”

²⁶ Ulusal Güvenlik Tartışılmalı. (08 Mayıs 2001). Radikal, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=10120&tarih=05/08/2001>, (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2011).

²⁷ “Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın ‘Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler’ Konulu Uluslararası Sempozyum Açış Konuşması.” (31 Mayıs 2007).

http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/konusma_sempozyum31052007.htm. (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2011).

²⁸ “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında (5982 Sayılı) Kanun.” (b.t.), <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/Kanunlar/Pdf/5982.pdf> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2011).

²⁹ Karaosmanoğlu’na (2009: 39-40) göre, 27 Nisan 2007’de yaşanan ve siyasi literatüre “elektronik muhtıra” olarak geçen olay, aslında ordunun hâlâ siyasette söz sahibi olmak istediğini gösteriyordu. Ancak Temmuz 2007’de gerçekleşen genel seçimlerde AKP’nin kazandığı büyük zafer, bunun etkilerinin sınırlı olduğunu gösteriyordu. 2007’den sonra ise, özellikle PKK sorunu konusunda ordu hükümetle uyumlu, onaylamasa bile açıkça karşı da çıkmadığı bir tavır takındı.

³⁰ TESEV’in, Türkiye’de ordunun giderek siyasi alandaki etkisinin azalmaya devam ettiği bir dönemde, 2004 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, ordu, kamuoyunun en çok güvendiği kurumdu. Yine bu dönemde yapılan başka bir araştırma, akademisyenler açısından da en güvenilir kurumun ordu olduğunu gösteriyordu (Karakaya Polat, 2008: 3). Fakat Ergenekon soruşturması bağlamında orduya yönelik bazı olumsuz iddiaların ortaya çıkmasıyla birlikte bu güven oranında ciddi bir düşüş yaşandığı görüldü (Düzel, 2010). 2007’de % 90’ı, 2008’de % 82’yi bulan bu oran, Ekim – Kasım 2009’da gerçekleştirilen iki farklı ankete göre, % 73-77 aralığına kadar düşmüştü. Ancak yine bu son anketlerde ortaya çıkan, hükümete güven oranı (% 51) ve medyaya güven oranı (% 31-33) ile karşılaştırıldığında, Türkiye’de ordunun hâlâ oldukça güvenilir bir aktör olduğu görülmektedir. Türkiye’de Orduya Güven Geriledi., 24 Şubat 2010. Radikal. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&Date=24.2.2010&ArticleID=982216&CategoryID=81> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2011); “Orduya Güven Ankette % 73’e Düştü.” (17 Ocak 2010), <http://www.haber7.com/haber/20100117/Orduya-guven-ankette-yuzde-73e-dustu.php> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2011).

³¹ “Hükümetin ‘Kırmızı Kitap’ Sürprizi.” (20 Ağustos 2010). Erişim Tarihi: 03 Ocak 2011, <http://www.tumgazeteler.com/?a=6305887>.

³² Aras ve Karakaya Polat’ın (2008: 511) Türkiye’nin İran ve Suriye olan ilişkileri konusundaki iddiaları bu yöndedir.

³³ Aradau (2004: 394-395) ise, güvenlikleştirmenin başarısının, güvenlik konuşanın konumuna bağlı olduğunu iddia etmektedir.

Kaynakça

- Altınörs, A. (2003). *Dil Felsefesine Giriş*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aradau, C. (2004). “Security and the Democratic Scene: Desecuritization and Emancipation.” *Journal of International Relations and Development*, 7, 388-413.
- Aras, B. (Mayıs 2009). “Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy.” *SETA Policy Brief*, 23.
[http://www.setav.org/document/SETA Policy Brief No 32 Bulent Aras Davutoglu Era in Turkish Foreign Policy.pdf](http://www.setav.org/document/SETA_Policy_Brief_No_32_Bulent_Aras_Davutoglu_Era_in_Turkish_Foreign_Policy.pdf) (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2009).
- Aras, B. ve R. Karakaya Polat. (2008). “From Conflict to Cooperation: Desecuritization of Turkey’s Relations with Syria and Iran.” *Security Dialogue*, 39 (5), 495-515.
- Aydın, M. (2003). “Securitization of History and Geography: Understanding of Security in Turkey.” *Southeast European and Black Sea Studies*, 3 (2), 163-184.
- Aydıntaşbaş, A. (28 Haziran 2010). Kırmızı Kitap’ta Köklü Değişim. *Milliyet*.<http://www.milliyet.com.tr/kirmizi-kitap-ta-koklu-degisim/asliaydintasbas/siyaset/yazardetayarsiv/28.06.2010/1256142/default.htm> (Erişim Tarihi: 03 Ocak 2011)
- Balcı, K. (09 Eylül 2010). Milli Güvenlik Siyaset Belgesi Baştan Yazıldı. *Zaman*.
<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1050561&title=milli-guvenlik-siyaset-belgesi-bastan-yazildi&haberSayfa=0> (Erişim Tarihi: 03 Ocak 2011)
- Balzacq, T. (2005). “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context.” *European Journal of International Relations*, 11 (2), 171-201.
- Behnke, A. (2006). “No Way Out: Desecuritization, Emancipation and the Eternal Return of the Political – A Reply to Aradau.” *Journal of International Relations and Development*, 9, 62-69.

- Bilgin, P. (2005). "Turkey's Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation." *European Journal of Political Research*, 44 (1), 175-201.
- _____. (2007). "Making Turkey's Transformation Possible: Claiming 'Security-speak' – not Desecuritization!." *Southeast European and Black Sea Studies*, 7 (4), 555-571.
- Buzan, B. (1997). "Rethinking Security after the Cold War." *Cooperation and Conflict*, 32 (1), 5-28.
- Buzan, B., O. Waever, & J. de Wilde. (1997). *Security: A New Framework of Analysis*. Colorado: Lynne.
- Campbell, D. (1998). *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity* (Revised edition). Minnesota: University of Minnesota Press.
- Davutoğlu, A. (2008). "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007." *Insight Turkey*, 10 (1), 77-96.
- _____. (2009). *Stratejik Derinlik* (35. Baskı). İstanbul: Küre Yayınları. Düzeltme, N. (25 Ocak 2010). Pazartesi Konuşmaları. *Taraf*. <http://www.taraf.com.tr/nese-duzel/makale-adil-gur-ordu-ya-guven-en-dusuk-noktada.htm> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2011)
- "Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın 'Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler' Konulu Uluslararası Sempozyum Açış Konuşması." (31 Mayıs 2007). http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/konusma_sempozyum31052007.htm (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2011)
- "Hükümetin 'Kırmızı Kitap' Sürprizi." (20 Ağustos 2010). <http://www.tumgazeteler.com/?a=6305887>. (Erişim Tarihi: 03 Ocak 2011)
- Kaliber, A. (2005). "Türkiye'de Güvenlikleştirilmiş Bir Alan Olarak Dış Politikayı Yeniden Düşünmek: Kıbrıs Örneği." *Uluslararası İlişkiler*, 2 (7), 31-60.

- Karakaya Polat, R. (Nisan 2008). “*The EU as a Desecuritizer: Securitization and Desecuritization of Turkey's Kurdish Question.*” Paper presented at the 58th Annual Conference of Political Studies Association, Swansea University, United Kingdom. <http://www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/2008/Karakaya%20Polat.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2009).
- Karaosmanoğlu, A. L. (2009). “Turkish Security Culture: Evolutionary or Carved in Stone.” Peter M. E. Volten (ed.). *Perceptions and Misperceptions in the EU and Turkey: Stumbling Blocks on the Road to Accession*, The Netherlands: The Centre of European Security Studies (CESS).
- Knudsen, O. F. (2001). “Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization.” *Security Dialogue*, 32 (3), 355-368.
- Krause, K., & M. C. Williams. (1996). “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods.” *Mershon International Studies Review*, 40 (2), 229-254.
- Kut, Ş. (2000). “Türkiye’nin Soğuk Savaş Sonrası Dış Politikasının Anahatları.” Gencer Özcan ve Şule Kut (der.). *En Uzun Onyıl*:
- Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*. İstanbul: Büke Yayıncılık.
- Milli Güvenlik Siyaset Belgesi Kabul Edildi.*” (22 Kasım 2010). <http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/11/22/milli.guvenlik.siyaset.belgesi.kabul.edildi/597105.0/index.html> (Erişim Tarihi: 03 Ocak 2011). 2011).
- “*Orduya Güven Ankette % 73’e Düştü.*” (17 Ocak 2010). <http://www.haber7.com/haber/20100117/Orduya-guven-ankette-yuzde-73e-dustu.php>. (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2011).
- Özcan, G. (2000a). “Doksanlı Yıllarda Türkiye’nin Değişen Güvenlik Ortamı.” Gencer Özcan ve Şule Kut (der.). *En Uzun Onyıl: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*. İstanbul: Büke Yayıncılık.
- _____. (2000b) “Doksanlarda Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politikasında Askeri Yapının Artan Etkisi.” Gencer Özcan ve Şule Kut (der.). *En Uzun Onyıl: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*. İstanbul: Büke Yayıncılık.

- Roe, P. (2004). "Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization." *Security Dialogue*, 35 (3), 279–294.
- Stritzel, H. (2007). "Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond." *European Journal of International Relations*, 13 (3), 357-383.
- "*Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında (5982 Sayılı) Kanun.*" (b.t.).
<http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/Kanunlar/Pdf/5982.pdf> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2011).
- Türkiye’de Orduya Güven Geriledi. (24 Şubat 2010). *Radikal*.
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&Date=24.2.2010&ArticleID=982216&CategoryID=81>. (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2011).
- Ulusal Güvenlik Tartışılmalı. (08 Mayıs 2001). *Radikal*.
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=10120&tarih=05/08/2001> (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2011).
- Uzgel, İ. (2004). *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Ülman, B. (2000). "Türkiye’nin Yeni Güvenlik Algılamaları ve ‘Bölücülük’." Gencer Özcan ve Şule Kut (der.). *En Uzun Onyıl: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*. İstanbul: Buke Yayıncılık.
- Waeber, O. (1995). "Securitization and Desecuritization." Ronnie Lipschutz (ed.). *On Security* [Elektronik versiyon]. New York: Columbia University Pres., www.ciaonet.org/book/lipschutz/ (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2009).
- _____. (1998). "Insecurity, Security, and Asecurity in the Wes European Non-War Community." Emmanuel Adler & Michael Barnett (eds.). *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Williams, M. C. (2003). "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics." *International Studies Quarterly*, 47 (4), 511-531.